

LÄÄKÄRIN KOHTALO

eli Sairaalan N:o 6

Kirj.

ANTON TSEHOV

Suomentanut Emil Mannstén

Otava, Helsinki, 1900.

I.

Sairaalan pihalla kohoaa vähäinen sivurakennus jota ympäröi tiheä takiais-, nokkos- ja villihamppumetsikkö. Katto on ruostunut, savupiippu puoleksi rauennut, portaiden astinlaudat mädänneet ja peittyneet ruoholla, ja kalkki-iskoksesta ovat vain merkit jälellä. Etumainen pääty on sairashuoneeseen päin, takimainen pääty tähtää pellolle, josta sen erottaa harmaa naulaharjalla varustettu sairaalan laipio. Kaikki, sekä nämä naulat, jotka ovat käännettyt terävä puoli ylöspäin, että laipio kuin itse sivurakennuskin, on niin ikävän ja jylhän näköistä kuin Venäjällä ovat vain sairaalain ja vankilain rakennukset.

Ellette pelkää nokkosia niin käykäämme kaitaista polkua myöten, joka johtaa sivurakennukselle ja katsokaamme mitä siellä sisällä tapahtuu. Ensimmäisen oven avattuamme tulemme etehiseen. Täällä on pitkin seinivieriä ja uunin ympärille kasattu suuret röykkyt sairaalan rojua. Matrassit, vanhat resuiset viitat, housut, siniraitaiset paidat, kuluneet kelpaamattomat jalkineet, — kaikki tämä ryysytavara on mätetty röykkyihin, murjottu, viskelty epäjärjestykseen, ja siinä se mätänee ja levittää illettävää, tukehuttavaa haisua.

Rojujen päällä vetelehtii lakkaamatta, piippu hampaissa vahti Nikiitta, vanha eronsaanut sotamies, jolla on punaisenruskeaksi käyneet nauhat. Hänellä on tylyt, kuihtuneet kasvot, tuuheat kulmakarvat, jotka tekevät hänet arolla asustavan lammaskoiran näköiseksi, sekä punainen nenä; hän on pieni, laiha jäntevä mies, mutta ryhtinsä on käskevä ja nyrkit mahtavat. Hän on niitä suoraluontoisia, säntillisiä, toimekkaita ja tylsiä ihmisiä, jotka ennen kaikkea rakastavat järjestystä ja sen tähden ovat vakuutetut, että heitä tulee lyödä. Hän lyöpi kasvoihin, rintaan, selkään, mihin sattuu ja on vakuutettu, että ilman sitä ei täällä olisi järjestystä vallalla.

Edelleen tulette suureen, avaraan huoneeseen, joka täyttää koko sivurakennuksen, ellei ota lukuun etehisiä. Seinät ovat täällä maalatut sinisen likaisella värillä, katto on savuttunut kuin savupirtissä, — selvää on että uunit talvisin laskevat savua ja että vinkaa on huoneessa. Ikkunoita on sisältäpäin rumentamassa rautaristikot. Lattia on harmaa ja vetoinen. Haisee hapankaalille, luteille ja ammoniakille ja tämä haisu vaikuttaa teihin ensimmältä niin, kuin jos olisitte astuneet johonkin eläintarhaan.

Huoneessa seisoo sänkyjä, jotka ovat kierretyt kiinni lattiaan. Niissä istuu tahi loikoo ihmisiä sinisissä sairashuoneviitoissa ja vanhaan tapaan patalakit päässä. Nämä ovat — mielenvikaiset.

Heitä on kaikkiaan täällä viisi henkeä. Yksi vain on aatelista syntyperää, kaikki muut ovat porvareja. Ensimmäisenä ovelta on pitkäkasvuinen laiha puoleinen porvari, viikset kiiltävän ruskeat, silmät itkettyneet, hän istuu, nojaten käsillä päätään, ja katselee yhteen kohtaan. Sairashuoneen kirjaan on hänen tautinsa merkitty synkkämielisyydeksi, vaikka häntä itse asiassa vaivaa etenevä halvaustauti. Yöt päivät hän suree huojutellen päätään, huokaillen ja katkerasti hymyillen; puheluihin hän harvoin ottaa osaa ja kysymyksiin hän tavallisesti on vastaamatta. Hän syö ja juo koneenomaisesti silloin kun annetaan. Rasittavasta, kuivan kolahtavasta yskästä sekä huonoudesta ja poskien punasta päättäen on hänellä keuhkotauti alulla.

Hänen perästään seuraa pienenlöntä, reipas ja hyvin vikkeli ukko, jolla on piikkiarta sekä mustat ja kiharaiset hiukset, niinkuin neekerillä. Päivällä astuskelee hän huoneessa ikkunasta ikkunaan tahi istuu vuoteellaan, jalat allaan niinkuin turkkilaisella, ja viheltelee lakkaamatta kuin tilhi, hyräilee hiljakseen ja hihittelee. Hänen lapsellinen iloisuutensa ja vilkas luonteensa ilmenee yölläkin, kun hän nousee rukoilemaan, eli oikeammin takomaan nyrkeillään rintaansa ja kaivelemaan sormillaan ovia. Tämä on juutalainen Mooses, höpelö mies, jolta parikymmentä vuotta sitten sameni järki, kun häneltä paloi hattutehdas.

Kaikista sairashuoneen N:o 6:nnessa olevista potilaista on ainoastaan hänellä lupa poistua sivurakennuksesta, jopa sairashuoneen pihaltakin kadulle. Tätä etuoikeutta on hän nauttinut jo kauan, luultenkin kuin sairashuoneen kanta-asukkaana ja hiljaisena, viattomana höpelönä, kaupungin narrina, jota aikoja sitten on totuttu näkemään kaduilla poika- ja koiralauma ympärillään. Puettuna viitan pahaiseen, naurettavaan patalakkiin ja tohveleihin, toisinaan avojaloin ja ilman housuja, hän tepastelee kaduilla, pysähtyy porttien ja puotien eteen ja pyytää kopekkaa. Yhdestä paikasta annetaan hänelle kaljaa, toisesta pala leipää, kolmannesta kopekka, jotenka hän sivurakennukseen palaa rikkaana ja kylläisenä. Kaikki mitä hän tuo muassaan, sen Nikiitta häneltä riistää pois omaksi hyväkseen. Hän tekee sen raa'asti ja äkeissään, kääntäen taskut nurin ja ottaen Jumalan todistajaksi, ettei hän koskaan enää päästä juutalaista kadulle ja että epäjärjestys on hänestä pahinta mitä maailmassa olla voi.

Mooses on harras palvelemaan toisia. Hän tuo tovereille vettä, vetää peitteen heidän päälleen kun he makaavat, lupaa kullekin tuoda kadulta kopekan ja ommella uuden hatun; hän se myöskin syöttää lusikalla naapuriaan vasemmalla puolella, halvattua. Tämä hänen menettelynsä ei johdu myötätuntoisuudesta eikä se ole humanisten mielipiteiden aiheuttama, hän tekee sen matkien ja vastenmielisesti totellen oikealla puolellaan olevaa toveriaan, Gromowia.

Ivan Dmitritsh Gromow, kolmenneljäntä vuotias vapaasukuinen mies, entinen oikeudenpalvelija ja kuvernementin sihteeri on joutunut tänne vainoamisraivonsa takia. Hän joko makaa vuoteella käppyrässä, tahi astelee nurkasta nurkkaan ikäänkuin jaloitellakseen, mutta istuu hyvin harvoin. Hän on alati kiihkoissaan, mielenkuohussa ja jokin hämärä, epämääräinen odotus pitää aina hänen mielensä jännityksissä. Kuuluipa vähintäkin risahdusta etehisestä tahi huutoa pihalta, heti nostaa hän päätään ja kuuntelee: häntäkö muka tullaan noutamaan? Häntäkö etsitään? Ja samassa hänen kasvoillaan kuvastuu mitä suurinta levottomuutta ja vastenmielisyyttä.

Minua miellyttävät hänen leveät kasvonsa ulkonevine poskipäineen, hänen kalpea, alakuloinen muotonsa, jossa taistelun ja pitkällisen pelon uuvuttama sielu kuvastuu tarkkaan kuin peilissä. Hänen irveensä ovat omituiset ja kivuliaat, mutta syväin, totisten kärsimysten uurtamat rypyt kasvoissa ilmaisevat järkevyyttä ja älyä, ja silmissä on lämmin, terve kiilto. Miellyttävä hän on minusta itsekin, ollen kohtelias, avulias ja tavattoman hienotuntoinen käytöksessään kaikkia muita paitsi Nikiittaa kohtaan. Kun joltakin putoaa nappi tahi lusikka, hän nopeasti kavahtaa vuoteeltaan ja ottaa ylös sen. Joka aamu hän tervehtii tovereitaan, maata käydessään toivottaa heille hyvää yötä.

Paitsi tuota alituista jännittynyttä mielentilaa ja kasvojen irvehtimistä hänen sekapäisyytensä ilmenee vielä seuraavalla tavalla. Toisinaan iltasilla hän kääriytyy viittaansa ja väristen koko ruumiissaan, tärisyttäen hampaitaan, alkaa nopeasti astua

nurkasta nurkkaan ja sänkyjen välissä. Näyttää siltä kuin olisi hänellä ankara vilutauti. Siitä päättäen, että hän äkisti seisattuu ja katselee tovereitaan, näyttää kuin tahtoisihan sanoa jotakin hyvin tärkeää, mutta nähtävästi otaksuen, ettei häntä kuulla eikä ymmärretä, hän kärsimättömänä pudistelee päätään ja alkaa astua. Mutta ennen pitkää puheluhalunsa valtaa kaikki muut ajatukset ja arvelut, hän antauu halunsa ohjattavaksi ja alkaa puhua lämpimästi ja innokkaasti. Hänen puheensa on sekavaa, kuumeenomaista kuin hourailu, katkonaista ja väliin käsittämätöntä, mutta sekä sanoissa että äänessä on jotakin perin herttaista. Kun hän puhuu, tunnette hänessä mielenvikaisen ja ihmisen. Vaikeata on kirjallisesti kertoa hänen tolkutonta puhettaan. Hän puhuu ihmisten konnuudesta, väkivallasta joka sortaa totuutta, ihanasta elämästä, joka aikaa myöten on tuleva maan päälle, ikkunoiden rautaristikoista jotka lakkaamatta muistuttavat häntä väkivalturien typeryydestä, julmuudesta. Kaikesta tuosta syntyy sekava, yhtenäisyyttä puuttuva sommitelma vanhoja, vielä loppuun laulamattomia lauleloita.

II.

Noin 12-15 vuotta jällellepäin, asusti kaupungin pääkadun varrella omassa talossaan virkamies Gromow, siihen aikaan vankka ja äveriäs mies. Hänellä oli kaksi poikaa: Sergei ja Ivan. Päästyään jo yliopiston neljänteen kurssiin Sergei sairastui kiihkeään keuhkotautiin ja kuoli, ja tämä kuolema oli ikäänkuin alkuna onnettomuussarjalle, joka yhtäkkiä kohtasi Gromowin perhettä. Viikko jälkeen Sergein hautajaisten isävanhus pantiin syytteen alaiseksi väärennyksistä ja kruununvarojen hukkaamisesta ja kuoli kohta vankilan sairaalassa kuumeeseen. Kartano ja koko irtain omaisuus myytiin huutokaupalla ja Ivan Dmitritsh äitineen jäi puille paljaille.

Siihen aikaan kun isä vielä eli, Ivan Dmitritsh ollessaan Pietarissa, jossa hän opiskeli yliopistossa, sai 60-70 ruplaa kuukaudessa eikä tiennyt hätäpäiviä ollenkaan, mutta nyt oli hänen pakko tehdä jyrkkä muutos elämässään. Hänen täytyi aamusta myöhään yöhön antaa halvasti palkattuja opetustunteja yksityislukijoille, työskennellä puhtaaksikirjoittajana ja kuitenkin nähdä nälkää, sillä ansaitsemansa rahat hän lähetti äidilleen elannoksi. Semmoista elämäntapaa ei Ivan Dmitritsh voinut kestää; hänen mielensä lannistui, voimat raukesivat ja, erottuaan yliopistosta, matkusti hän kotiin. Täällä pikkukaupungissa hän puoltolauseiden nojalla sai opettajanpaikan piirikoulussa, vaan joutui eripuraisuuteen toverien kanssa, ei jaksanut voittaa oppilastensa suosiota ja hylkäsi kohta viran. Äiti kuoli. Hän eleli puoli vuotta ilman paikkaa, syöden vain vettä ja leipää, ja pääsi sen jälkeen oikeuden palvelijaksi. Siinä toimessa oli hän kunnes sai eron sairauden tähden.

Hän ei koskaan, ei edes nuoruudessaan, ylioppilaana ollessaankaan, ollut näyttänyt terveeltä. Hän oli aina kalpea, laiha ja herkkä vilustumaan, söi vähän ja makasi huonosti. Yhdestä viinaryypystä kihauti jo hänen päähänsä ja hän sai hermokohtauksia. Hän halusi aina ihmisten seuraa, mutta ollen ärtyisä ja luulevainen luonteeltaan, ei hän läheiseen ystävyyteen kenenkään kanssa tullut, eikä hänellä ollut ystäviääkään. Kaupunkilaisista hän aina puhui halveksien, sanoen heidän raa'an sivistymättömyytensä ja untelon eläimellisen elämänsä tuntuvan hänestä iletäviltä. Hän puhui tenooriäänellä, kovasti ja intoisasti, eikä muuten kuin kiivastumalla ja joutumalla mielenkuohuun, tahi ihastuksella ja kummastellen, sekä aina avosydämisesti. Puhui hänen kanssaan mitä hyvänsä, aina hän hoki vain samoja: että elämä kaupungissa on tukehuttavaa ja ikävää, että yleisöllä ei ole mitään korkeampia harrastuksia, kunhan elää kyhnystä väritöntä, mieletöntä elämätään, vaihetukseksi harjoittaen väkivaltaa, törkeätä irstaisuutta ja teeskentelyä; heittiöt käyvät kylläisinä ja vaatepäällä, rehelliset saavat tyytyä vain muruihin; on saatava kouluja, paikallinen, suunnaltaan rehellinen sanomalehti, teatteri, helppotajuisia luentoja; kyvykkäämpien voimien on liittyminen yhteen; tarvitaan että yhteiskunta oppii tuntemaan oman taitamattomuutensa ja kauhistuu sitä. Ihmisiä arvostellessaan käytti hän paksuja värejä, yksinomaan valkoista ja mustaa, tunnustamatta minkäänmoisia välivivahduksia; ihmiset hänen mieltänsä myöten jakaantuivat kunnan ihmisiin ja heittiöihin; keskitietä ei ollut. Naisista ja rakkaudesta hän aina puhui kiihkeästi, ihastuksella, vaan itse hän ei ollut rakastunut.

Mielipiteittensä jyrkkyydestä ja hermostuneisuudestaan huolimatta häntä kaupungissa

suosittiin ja mainittiin selän takana Vanjan nimellä. Hänen syntyperäinen hienotunteisuutensa, avuliaisuutensa, säännöllisyytensä, puhdas luonteensa ja hänen kulunut takkinsa, sairaloinen ulkomuotonsa ja perheelliset vastoinkäymisensä herättivät herttaisen lämpimän ja surulloisen tunteen; lisäksi oli hän hyvästi koulutettu ja paljon lukenut, tiesi kaupunkilaisten mielestä ainakin kaikki ja toimitti kaupungissa jonkunlaisen liikkuvan tietosanakirjan virkaa.

Hän lueskeli varsin paljo. Hänen tavallinen toimensa oli istua klubissa, näpelöidä hermostuneesti partaansa ja selailla lehtiä ja aikakauskirjoja; kasvoista näkyy että hän ei lue, vaan ahmii, ehtimättä tuskin pureksia. Väkisten tunkee mieleen ajatus, että lukeminen oli yhtenä hänen sairaloisia tottumuksiaan, koska hän yhtäläisellä ahneudella luki kaikkea mitä vain käsiin sattui, jopa menneenvuotisia lehtiä ja almanakkojakin. Kotona hänellä oli tapana lukea pitkällään.

III.

Kerran eräänä syksyaamuna Ivan Dmitritsh, nostettuaan palttookauluksensa ja käyvä polskuttaen likaisia kujia ja takapihoja pyrki erään porvarin luo panemaan toimeen ryöstötuomiota. Hänen mielialansa oli synkkä kuten aina aamusilla. Eräällä poikkikadulla kohtasi hän kaksi vankia jalkarautoissa, joita neljä vartiasotamiestä pyssyineen saattoi. Oli Ivan Dmitritsh ennenkin usein kohdannut vankeja ja aina olivat ne herättäneet hänessä säälin ja epämieluisan tunteen, nyt sitä vastoin tämä kohtaus teki häneen jonkin erinäisen, kummallisen vaikutuksen. Hänestä alkoi yht'äkkiä tuntua siltä, että hänetkin voidaan kytkeä kahleisiin ja samaten saattaa likaista katua myöten vankityrmään. Käytyään porvarin luona ja palatessaan kotia, hän kohtasi postitoimiston läheisyydessä tuttavan poliisipäällikön, joka tervehti ja kulki hänen kanssaan rinnan kadulla muutaman askelen; tässä oli hänen mielestensä jotakin epäilyttävää. Kotona eivät koko päivässä haihtuneet hänen päästensä vangit ja pyssysotamiehet, ja jokin käsittämätön sydämen levottomuus teki hänelle lukemisen ja ajatustensa keskittämisen mahdottomaksi. Iltasella hän ei sytyttänyt huoneessaan kynttilätä, koko yössä hän ei nukkunut ja lakkaamatta pyöri hänen päässensä ajatus, että hänet voidaan vangita, panna rautoihin ja salvata vankityrmään. Hän ei tiennyt tehneensä minkäänlaista rikosta ja saattoi olla varma siitä, ettei hän vastedeskään tekisi murhaa, murhapolttoa tahi varastaisi; mutta voihan tietämättänsäkin, vasten tahtoansa tehdä rikoksen ja paljonhan panettelukin saa aikaan ja voihan vielä viimeisellä nipukalla oikeudellinen virhe käyvä mahdolliseksi. Opettaahan ikivanha kansanviisauskin, että kerjuupussista ja vankeudesta ei ole kenenkään itseään vapaaksi vannominen. Ja oikeusvirhe, oikeudenkäytön nykyisellä kannalla ollessa, on hyvin mahdollinen eikä siinä ole mitään kummeksittavaakaan. Ihmiset, jotka ovat virallisessa, muotopuolisessa suhteessa toisten kärsimyksiin, esimerkiksi tuomarit, poliisit, lääkärit karaistuvat tottumuksen voimasta aikaa myöten siihen määrään, ett'eivät voi, vaikka tahtoisivatkin, suojattejaan ja hoidokkaitaan kohdella muuten kuin virallisesti ja kaavan mukaan; siinä kohden he eivät vähääkään eroa maaukosta, joka takapihalla teurastaa lampaita ja vasikoita eikä huomaa verta. Vaan jotta moisen virallisen, hengettömän persoonallisen kohtelun kautta viaton ihminen voi menettää kaikki säätyoikeutensa ja tulla tuomituksi pakkotyöhön, siihen tuomari ei tarvitse muuta kuin — aikaa. Vain aikaa, voidakseen noudattaa joitakin muodollisuuksia, joista tuomarille maksetaan palkka, ja sen jälkeen on kaikki päättynyt. Hae sitten oikeutta ja turvaa tässä vähäisessä, likaisessa kaupungin pahaisessa kahdensadan virstan päässä rautatiestä! Ja eiköpä liene naurettavaakin oikeutta ajatteleva, kun jokaista väkivallan tekoa yhteiskunnan puolelta tervehditään järkevänä ja tarkoituksen mukaisena välttämättömyytenä, ja mikin armahduskirja, esim. syyttömäksi julistus herättää koko suuttumuksen myrskyn, tyydyttämättömän koston tunteen?

Aamusella Ivan Dmitritsh nousi kauhuissaan ylös, kylmä hiki otsallaan, ja oli täysin vakuutettu, että hänet voidaan vangita minä hetkenä hyvänsä. Jos, — ajatteli hän, eiliset synkät ajatukset eivät ole yön aikana hellinneet hänestä, niin on niissä rahtunen totuutta. Mahdotonhan niiden oli juolahtaa päähän ilman minkäänlaista aihetta. —

Poliisi kulki hitain askelin ikkunain ohi: sekään ei tapahtunut syyttä. Siinä kaksi miestä seisautuu talon läheisyydessä ja on vaiti. Miksi ovat he vaiti?

Ja siitä lähtien Ivan Dmitritshille koittivat tukalat päivät ja rauhattomat yöt. Kaikki, jotka kulkivat ikkunain ohi tahi poikkisivat pihaan, olivat hänen mielestensä vakoilijoita ja urkkijoita. Puolipäivän aikaan poliisikomisaarius tavallisesti ajoi kaksivaljakollaan kaupungilla; hän ajoi kaupungin laidassa olevalta taloltaan poliisikamarille, mutta Ivan Dmitritshin mielestä hän joka kerran ajoi liian nopeasti ja joka kerran oli hänen ulkomuotonsa jotakin erikoista ilmaisevinaan: näytti aivankuin kiiruhtaisi hän ilmoittamaan, että kaupunkiin on ilmestynyt erittäin vaarallinen pahantekijä. Ivan Dmitritsh vavahti kuullessaan porttikellon kilahtavan tahi porteissa jyskävän, joutui pois tolaltaan, kun kohtasi tuntemattoman ihmisen kortteeriemäntänsä luona; poliiseja ja santarmeja kohdatessaan hän hymyili ja vihelteli, näyttääkseen välinpitämättömältä. Yöt läpi kotasin hän oli nukkumatta, odottaen vangitsemistaan, mutta kuorsasi ja hengitti kovasti ja syvään, niinkuin nukkuva, jotta emäntä luulisi hänen makaavan; jos hän ei saanut nukuttua, merkitsi se tietysti, että omantunnon soimaukset kalvoivat häntä — mikä sitova todeksinäyttö! Tapahtumat ja terve järki todistivat hänelle, että tämä pelko ei ole muuta kuin joutavuutta ja houkkamaisuutta, että aretissa ja vankeudessa, laveamman katsantokannan mukaan, ei ole itse asiassa mitään peljättävää, — ollapa omatunto vain puhdas ja rauhallinen; mutta mitä järkevämmin ja johdonmukaisemmin hän asiata mietti, sitä suuremmaksi ja vaikeammaksi kasvoi sielun ahdistus; se oli jotakin samantapaista, kuin on kerrottu eräästä erakosta, joka tahtoi hakata itselleen aukioimen paikan aarniometsään; mitä uutterammin hän kirveellään teki työtä, sitä sakeammaksi paisui metsä. Vihdoin viimein Ivan Dmitritsh, nähdessään sen hyödyttömäksi, lakkasi kokonaan ajattelemasta ja antautui koko sielullaan epätoivon ja pelon valtaan.

Hän rupesi hakemaan yksinäisyyttä ja karttamaan ihmisiä. Virantoimitus oli hänestä jo ennenkin vastenmielistä, nyt se tuli hänelle sietämättömäksi. Hän pelkäsi, että häntä jollakin tavalla petetään, pannaan salaa hänen taskuunsa rahaa ja sitten syytetään lahjojen otosta, tahi että hän itse vahingossa tekee kruunun papereissa virheen, joka on väärennyksen arvoinen, tahi hävittää vieraita rahoja. Kumma ett'ei hänen ajatuksensa ennen ollut noin notkea ja kekseliäs, kuin nyt, jolloinka hän joka päivä mietti tuhansia eri syitä, joiden nojalla hänen vapautensa ja maineensa saattoivat joutua vaaraan. Siihen sijaan ulkomaailmaan kohdistunut huomionsa melkoisesti heikkeni, erittäinkin mitä tuli kirjojen lukemiseen, ja jopa alkoi muistikin pahasti pettää.

Keväällä, kun lumi sulii, löydettiin muutamasta rotkosta lähellä hautuumaata kaksi puoleksi mädännyttä ruumista — vanhan eukon ja pojan, jotka merkeistä päättäen olivat kuolleet väkivaltaisen kuoleman. Kaupungissa ei muusta puhuttu, kuin näistä ruumiista ja tuntemattomista murhantekijöistä. Jotta tämän kaksinkertaisen murhan tekijäksi ei luultaisi Ivan Dmitritshiä, niin hän kulki kaduilla hymyileväisenä, mutta kohdatessaan tuttaviaan hän vuoroin kalpeni ja punastui ja alkoi vakuuttaa, ettei katalampaa rikosta ole, kuin heikkojen ja avuttomien murhaaminen. Mutta tähän valheella liikkumiseen hän pian kyllästyi ja jonkun aikaa tuumittuaan hän päätti, että hänen asemassaan on parasta piileytyä talonemännän kellariin. Kellarissa hän siis kyyrötti päivän, sitten yön ja vielä seuraavan päivän, siellä hänen tuli kovasti vilu, ja odotettuaan ehtoohämärää hän salaa kuin varas hiipi huoneeseensa. Aamun valkenemaan asti seisoi hän keskellä lattiaa, hievahtamatta paikaltaan ja kuulostellen. Varhain aamusella, ennen auringon nousua, tuli emännän luo muurareja. Ivan Dmitritsh hyvin tiesi, että he tulivat muuraamaan uudestaan kyökin uunia, mutta pelko se kuiskasi hänen korvaansa, että nämä eivät ole muurareja

vaan muurareiksi puettuja poliiseja. Hän hiipi hiljaa asunnosta ulos ja lähti, kauhun valtaamana, viilettämään ilman takitta ja hatutta pitkin katuja. Haukkuen ajoivat häntä takaa koirat, joku talonpoika huusi hänen jälkeensä, korvissa vinkui tuuli, ja Ivan Dmitritshistä tuntui kuin koko maailman väkivalta olisi kasaantunut hirmuiseksi vuoreksi hänen takanaan ja tavottanut häntä kiinni.

Hänet pidätettiin, tuotiin kotia ja emäntä lähetettiin noutamaan lääkäriä. Lääkäri Andrei Jefimitsh, josta edempänä kerrotaan, määräsi kylmiä kääreitä päähän sekä laakeri- ja kirsimarjantippoja, pudisti suruisesti päätään ja lähti pois, sanottuaan emännälle ett'ei hän enää tule, koska ei pidä häiritä ihmisiä hulluksi tulemasta. Kotona kun ei ollut varoja elää eikä lääkärin hoitoa saada, niin Ivan Dmitritsh kohta vietiin sairashuoneeseen, jossa hänet sijoitettiin kuppatautisten osastoon. Hän kun ei nukkunut öisin, koukutteli ja häiritsi sairaita, niin käski Andrei Jefimitsh kohta sen jälkeen viedä hänet huoneeseen N:o 6.

Vuoden kuluttua Ivan Dmitritsh joutui kaupungissa jo unhotukseen ja emäntä kantoi hänen kirjansa katoksen alle rekeen, josta poikalurjukset ne ennen pitkää kantoivat teille tietymättömille.

IV.

Ivan Dmitritshin vasemman puolisenä naapurina on, kuten jo olen kertonut, juutalainen Mooses, naapuri oikealla puolella taasen on lihavuuteensa pakahtuva, melkein pyöryläinen maa-ukko, kasvat tylsät ja aivan mielettömät. Tämä liikkumaton, ahvatti ja siivoton eläin on jo ammuin sitten menettänyt ajatus- ja tuntemiskykynsä. Hänestä käy lakkaamatta kirpeä, tukehuttava löyhkä.

Nikiitta, joka häntä korjaa, lyö häntä armottomasti, täydellä hartian väellä, säälimättä nyrkkejään; mutta julmaa ei ole oikeastaan se että häntä lyödään, — siihen voi tottua, — julmaa siinä on, että tämä tylsynyt eläin ei vastaa lyömisiin sanallakaan, ei liikkeellä, ei silmänluonnillakaan edes, huojutteleksen vaan raskaan tynnyrin tavoin.

Viides ja viimeinen asukas huoneessa N:o 6 on porvari, joka joskus ennen on palvellut lajittelijana postissa, pieni, laihanlainen valkoverinen mies, kasvat hyvänsävyiset, vaan hieman viekkaat. Päätän hänen järkevistä, levollisista silmistään, jotka katsovat kirkkaasti ja iloisesti, hän kuvittelee olevansa täysijärkinen ja hautoo jotakin suurta, mieluisata salaisuutta, Hänellä on tyynyn ja matrassin alla jotakin, jota hän ei suostu näyttämään kenellekään, ei suinkaan pelosta että se otetaan häneltä pois tahi varastetaan, vaan häveliäisyydestä. Väliin astuu hän ikkunan ääreen ja kääntyy tovereihinsa selin, pukee hän jotakin rinnalleen ja katselee taivuttaen päätään; jos silloin astuu hänen luokseen, niin joutuu hän ymmälle ja repii jotakin pois rinnaltaan. Mutta hänen salaisuuttaan ei ole vaikea arvata.

— Onnitelkaa minua, sanoo hän usein Ivan Dmitritshille, — minut on esitetty Stanislain toisen luokan ritarimerkin ja tähden saamiseen. Toisen luokan ritarimerkki tähden kanssa annetaan vaan ulkomaalaisille, mutta minun suhteeni tahdotaan jostakin syystä tehdä poikkeus, hymyilee hän ja kohauttaa hämillään olkapäitään. — Tämäpä on minulle kokonaan odottamatonta, sen tunnustan!

— Minä en tuosta käsitä niin mitään, vastaa Ivan Dmitritsh jurosti.

— Vaan tiedättekö minkä minä ennemmin tahi myöhemmin olen saavuttava? jatkaa entinen lajittelija, viekkaasti siiristäen silmiään. — On aivan varmaa että minä saan ruotsalaisen Pohjantähden ritarimerkin. Sen saamiseksi kannattaa vaivaakin nähdä. Valkoinen risti ja musta nauha. Se on hyvin kaunis:

Luultavasti elämä ei missään muualla ole niin yksitoikkoista kuin täällä sivurakennuksessa. Aamulla sairaa, paitsi halvattua ja paksua ukon vähkyrää, peseytyvät etehisessä suuressa saavissa ja pyyhkivät silmänsä viitan liepeihin; sen jälkeen juovat he tinatuopeista teetä, jota heille päärakennuksesta noutaa Nikiitta. Jokaiselle on määrätty tuoppi mieheen, Puoliseksi syövät he hapankaalikeittoa ja puuroa, iltasella syödään puuroa, joka on jäänyt päivälliseltä tähteeksi. Väliaikoina loikoillaan ja makaillaan, katsellaan ikkunoista ja käyskennellään nurkasta nurkkaan.

Samaten jatkuu joka päivä. Entinen lajittelija, hänkin puhuu aina samoista ritarimerkeistään.

Outoja ihmisiä nähdään harvoin huoneessa N:o 6. Uusia mielenvikaisia lääkäri ei kaukaan

aikaan ota vastaan ja halullisia hulluinhuoneissa kävijöitä ei tässä maailmassa ole paljon.

Kerran kahdessa kuukaudessa käy sivurakennuksessa parturi Semjon Lasaritsh. Millä tavalla hän leikkaa mielenvikaisten hiukset ja millä tavalla Nikiitta on hänelle siinä avullisena, ja millaiseen hämminkiin sairaat kulloinkin joutuvat, milloin juopunut, hymyilevä parturi näyttäytyy ovesta, siitä emme rupea kertomaan.

Paitsi parturia ei sivurakennuksessa käy ketään. Sairaat ovat tuomitut näkemään päivät päästään vain Nikiitan.

Mutta hiljattain levisi kautta koko sairaalan kuorin jokseenkin outo huhu.

Huhu tiesi kertoa, että huoneessa N:o 6 olisi muka ruvennut käymään lääkäri.

V.

Kummallinen huhu!

Tohtori Andrei Jefimitsh Ragin on merkillinen mies tavallaan. Kerrotaan hänen aikaisemmalla iällään olleen varsin jumalisen ja valmistautuneen rupeamaan papiksi, ja että hän, päätettyään kimnaasin oppikurssin vuonna 1863, aikoi pyrkiä hengelliseen akatemiaan, vaan oli muka hänen isänsä, lääketieteen tohtori ja kirurgi, tehnyt hänestä katkerata pilaa ja jyrkästi ilmoittanut, että hän ei tahdo enää tietää pojastaan mitään, jos tämä vaan rupee papiksi. Minkä verran siinä on perää, sitä en tiedä, mutta niin ainakin Andrei Jefimitsh itse tunnusti, ettei hänellä koskaan ollut taipumusta lääketieteeseen eikä yleensä muihinkaan erikoistieteisiin.

Kuinka sen laita lienee ollutkin, vaan päätettyään oppikurssin lääketieteellisessä tiedekunnassa hän ei kuitenkaan pappisuralle antautunut. Mitään jumalisuutta hänessä ei huomattu ja lääkäri-uransa ensi aikoina oli hänessä yhtä vähän papillisia ominaisuuksia huomattavana kuin niitä oli nytkään.

Hänen ulkomuotonsa on vastenmielinen, töykeä, moukkamainen; kasvojensa, partansa, silosten hiustensa ja rotevan, kömpelön ruumiinrakennuksensa kautta muistuttaa hän ravintoloitsijaa suuren maantien varrella, tuollaista ylenlihavata, kohtuutonta, ynseätä miestä. Kasvot, joilla näkyy sinisiä suonia, ovat tylyt, silmät pienet, nenä punainen. Pitkän vartalonsa ja leveiden hartioidensa ohella on hänellä tavattoman jyhkeät kädet ja jalat: yhdestä nyrkiniskusta luulisi toki jo hengen lähtevän. Mutta astuntansa on hiljainen ja ryhtinsä arkamaisen nöyristelevä; kohdatessaan ketä hyvänsä ahtaassa käytävässä hän aina ensinnä pysähtyy, antaen toiselle tietä, ja virkkaa, ei syvällä basso-äänellä, kuten luulisi, vaan hienolla, pehmeällä tenoori-äänellä: “anteeksi!”. Hänellä on niskassa vähäinen paisuke, jonka tähden hän ei voi käyttää kovaksi tärkättyjä kaulustoja ja sentähden hänellä on aina yllään pehmoinen palttinainen tahi pumpulinen paita. Yleensä hän ei käy puettuna kuin tohtori. Samoja vaatteita pitää hän likemmä kymmenen vuotta, ja uudet pukunsa, jotka hän tavallisesti ostaa juutalaisen puodista, näyttävät yhtä kuluneilta ja nurttautuneilta kuin vanhatkin; sama takki on hänellä päällä kunhan ottaa vastaan sairaita, syö puolista ja käy vieraisissa; se ei kuitenkaan ole luettava ahneuden syyksi, vaan se on seurauksena siitä, ettei hän yhtään välitä millaisessa ulkoasussa hän esiintyy.

Kun Andrei Jefimitsh saapui kaupunkiin astuakseen virkaansa, niin oli “armeliaisuuslaitos” kauheassa tilassa. Sairaalan huoneissa, käytävissä ja pihalla oli vaikeata hengittää siellä vallitsevan löyhkän takia. Sairaanvaalijat, rengit ja hoitajat sekä heidän lapsensa makasivat samoissa suojissa missä sairaaatkin. Valituksia kuului, että torakoilta, luteilta ja hiiriltä ei saanut rauhaa. Kirurgillisessa osastossa ei ruusu koskaan lakannut ihmisiä vaivaamasta. Koko sairaalaa varten oli vain kaksi väliskärinveistä eikä ainoatakaan lämpömittaria, kylpyammeissa säilytettiin potaattia. Tarkastaja, emännöitsijä ja välskäri nylkivät sairaita ja vanhasta tohtorista, Andrei Jefimitshin edeltäjästä kerrottiin, että hän olisi salaa kaupitellut sairaalan spriiä ja muodostanut sairaanhoitajattarista ja naispotilaista itselleen kokonaisen haaremin. Kaupungissa hyvin tiedettiin kaikki nämä väärinkäytökset, vieläpä liioiteltiin niitä, vaan sallittiin niiden kuitenkin rauhassa rehottaa; toiset puolustivat niitä sillä, että sairaalaan menevät vaan porvarit ja maalaiset,

joilla ei pitäisi olla syytä tyytymättömyyteen, koska heillä kotona on paljon kurjemmat olot kuin konsanaan sairaalassa; ei suinkaan sairaille voitu ruveta pyynpaistia syöttämään! Toiset taas sanoivat puolustukseksi sen, että kaupungin on mahdoton yksinään, ilman maalaiskunnan apua, ylläpitää kelvollista sairashuonetta; hyvä kun on vaillinaisempikin! Ja nuori maalaiskunta ei ruvennut sairaalaa perustamaan kaupunkiin eikä sen ulkopuolelle siitä syystä että kaupungilla oli jo olemassa sairaala.

Päätettyään sairashuoneen tarkastuksen Andrei Jefimitsh tuli siihen päätökseen, että tämä laitos on siveyttä loukkaava ja asujanten terveydelle sangen turmiollinen. Hänen mielipiteensä mukaan olisi ollut viisainta laskea sairaat oman onnensa nojaan ja sulkea koko sairashuone. Mutta hän myöskin tiesi, että sen toimeenpanemiseksi ei riittänyt yksistään hänen tahtonsa, eikä se olisi tuottanut mitään hyötyäkään; jos luontoperäisen ja siveellisen mädännäisyyden saa poistetuksi yhdestä paikasta, siirtyy se toiseen; täytyy odottaa kunnes se itsestään haihtuu. Ja sen lisäksi, jos ihmiset kerran olivat perustaneet sairashuoneen ja kärsivät sitä keskellään, niin se merkitsee, että sellainen laitos on heille tarpeen. Ennakkoluulot ja kaikki nuo inhimilliset turmionpesät ovat välttämättömiä, sillä niistä voi ajan oloon kehittyä jotakin kelvollista, niinkuin lannasta, kun se sekoitetaan pellon multa. Maailmassa ei ole mitään niin hyvää, joka ei olisi vuotanut sameasta alkulähteestä.

Ryhdyttyään virkansa tehtäviin käsiksi Andrei Jefimitsh asettui jokseenkin välinpitämättömälle kannalle näitten nurjien olojen suhteen. Hän vain pyysi että sairaalan rengit ja hoitajattaret eivät makaisi samoissa huoneissa, missä sairaat makasivat ja hankki kaksi kaappia instrumentteja varten, mutta tarkastaja, ruuanhankkija ja välskäri sekä kirurgilliseen osastoon pesiintynyt ruusu jäivät entisille paikoilleen.

Andrei Jefimitsh pitää järkevyyttä ja kuntoa sangen suuressa arvossa, mutta saattaakseen elämän omassa ympäristössään järjen ja kunnan vaatimuksia vastaavalle kannalle, siihen häneltä puuttuu tarpeellista mielenlujuutta ja uskoa omaan oikeuteensa. Käskijäksi, ehkäisijäksi ja komentajaksi hän ei ole luotu. Näyttää ihan siltä kuin olisi hän mielessänsä päättänyt olla milloinkaan ääntään korottamatta ja käyttämättä kieliopin määräyksien mukaista käskytapaa. Hänen on vaikeata sanoa “anna se”, tai “tuo se”; kun hän haluaa syödä, yskähtelee hän päättämättömänä ja virkkaa kyökkyrilleen: “Olisikohan siellä teetä ...” tahi: “Onkohan siellä päivällinen joutunut”. Sanoa tarkastajalle, että hän lakkaisi varastamasta, tahi antaa tälle hyvin ansaittu potku, tahi lakkauttaa kokonaan tämä tarpeeton loisvirka — se on kerrassaan yli hänen voimiensa käypää. Kun Andrei Jefimitshiä petetään tahi imarrellaan, tahi kun hänelle tuodaan allekirjoitettavaksi tieteen väärennetty lasku, niin hän punastuu kuin rapu ja tuntee olevansa syynalainen, mutta laskun hän yhtäkaikki allekirjoittaa; kun potilaat valittavat hänelle nälkänsä tahi hoitajattarien raakaa kohtelua, niin hän joutuu hämille ja syynalaisesti sopertelee:

— Hyvä, hyvä, minä otan perästä siitä selkoa... Kaiketi siinä on jokin väärinkäsitys...

Ensi alussa Andrei Jefimitsh työskenteli hyvin uutterasti. Hän otti vastaan sairaita aamusta puolipäivään asti, suoritti leikkauksia, harjoittipa vielä kättilönkin tointa. Naisväki puheli hänestä, että hän on tarkkatuntoinen ja oivaltaa hyvin taudit, varsinkin lasten sekä naisten. Mutta aikaa voittaen työ alkoi ikävystyttää häntä yksitoikkoisuutensa ja hyödyttömyytensä takia. Tänä päivänä otat vastaan 30 sairasta, huomenna on niitten luku lisääntynyt 35:ksi, ylihuomenna 40:ksi, ja niin sitä jatkuu päivästä päivään, vuodesta vuoteen ilman että

voitaisiin sanoa kuolevaisuuden kaupungissa vähentyvän tahi sairaiden herkeävän käymästä. Ei ole ajateltavissakaan että neljällekymmenelle sairaalle voisi antaa tehokasta apua vastaanotto-aikana aamusta puolipäivään saakka, se on sula mahdottomuus; koko lääkärintoimi on siis suuri petos, ajatteli asiaa miltä kannalta hyvänsä. Ja koska tilivuoden kuluessa on vastaanotettu 12,000 sairasta, niin on sen kautta, peittelemättä puhuen, petetty 12,000 ihmistä. Mutta toiselta puolen on taas yhtä mahdotonta saattaa kaikki arveluttavasti sairaat sairashuoneisiin ja parannella heitä tieteen sääntöjen mukaan, sillä sääntöjä kyllä on, mutta itse tiede on kuollut; jos taas jättää filosofeeraamisen sikseen ja rupee sääntöjä turhantarkasti noudattamaan niinkuin muutkin lääkärit, niin on sitä varten ensi sijassa tarpeen puhtaus ja raitis ilma, eikä likaisuus, terveellinen ruoka eikä mätänevästä hapankaalista valmistettu keitto, sekä hyvät apulaiset eikä varkaat.

Ja mitäpä maksaisi estää ihmisiä kuolemasta, jos kerran kuolema on jokaisen normaalin, laillinen loppu? Mitäpä hyötyä siitä, jos joku torikaupustelija tahi virkamies elääkin viisi, tahi hyvässä lykyssä kymmenen vuotta kauemmin? Jos sen sijaan otaksumme lääketieteen tarkotuksen olevan kipujen ja kärsimysten vaimentamisen, niin seuraa itsestensä kysymys: mitäpä varten niitä vaimentaa? Ensiksikin, sanotaan, että kärsimyksen auttavat ihmistä täydellisyyteen, ja toiseksi, jos ihmiset tosiaankin oppivat vaimentamaan kärsimyksiään pillereillä ja tipoilla, niin laiminlyövät he kokonaan uskonnon ja filosofeeraamisen, joissa heillä tähän saakka on ollut vahva turva kaikissa tukalissa elämäntiloissa ja joissa he ovat tunteneet itsensä onnellisiksi. Pushkin kärsi ennen kuolemaansa kauheita tuskia, onneton Heine makasi useita vuosia halvattuna; miksi pitäisi sitten jonkun Andrei Jefimitshin tahi Matriona Savishnan kokonaan vapaantumaan kärsimyksistä, heidän elämässään kun ei kuitenkaan ole mitään sisällystä ja olisi aivan tyhjä ja merenpohjalla asuvan likoeläimen elämän kaltainen, ellei heillä olisi kärsimyksiä?

Moisten mietteiden turruttamana Andrei Jefimitsh heittäytyi toimettomaksi eikä siitä lähtein enää joka päivä käynyt sairashuoneessa.

VI.

Elämänsä viettää hän seuraavalla tavalla. Aamusella hän tavallisesti nousee kello kahdeksan aikaan, pukeutuu ja juo teetä. Sitten istuu hän työkammioonsa lukemaan tahi menee sairaalaan. Täällä, sairaalassa, kapeassa pimeässä käytävässä istuvat apua hakevat sairaat, odottaen luoksepääsyä. Heidän ohitsensa, kolkuttaen saappaillaan kivipermantoon, juoksevat rengit ja sairaanhoitajattaret, kulkea hitustavat kuihtuneet sairaat pitkissä viitoissa, kannetaan kuolleita ja käymäläästioita, lapset itkevät, läpituuli puhaltaa. Andrei Jefimitsh tietää, että tämä ei ole haitallisesti vaikuttamatta kuumesairasten, keuhkotautisten ja yleensä herkkämielisten sairasten tilaan, mutta mitäpä sille taitaa? Vastaanottohuoneessa kohtaa hän välskärin; välskäri Sergei Sergeitsh on pienenlätä mies, kasvot sileiksi ajetut, puhtaat ja pöhöttyneet, liikkeet pehmoisen sulavat, puku uusi ja väljä — luulisi häntä pikemmin senaattoriksi kuin välskäriksi. Kaupungissa hän on hyvin paljo käytetty ja hän esiintyy aina valkoinen kravatti kaulassa ja pitää itseään oppineempana kuin tohtori, jota ei käytä juuri kukaan. Vastaanottohuoneen nurkassa seisoo pyhimyskaapissa suuri jumalankuva, sen edessä riippuu raskas pyhimyslamppu ja vieressä on valkoisella peitteellä verhottu instrumenttihylly; seinillä riippuu piispojen muotokuvia, Svjätogorin luostarin maisemamaalaus ja kuivaneista ruiskukista kyhättyjä seppeleitä. Sergei Sergeitsh on hyvin jumalinen ja komeutta rakastava. Jumalankuvan on hän omilla varoillaan hankkinut; sunnuntaisin lukee joku sairaista hänen käskystään ylistysvirren Kristukselle, Pyhälle Neitsyelle ja Pyhimyksille, ja sen jälkeen Sergei Sergeitsh itse käy joka huoneessa ja suitsutusastiallaan suitsuttaa pyhää savua.

Sairaita kun on paljo ja aikaa niukalti, niin lääkäri ei jouda jokaista tarkoin tutkimaan, vaan tiedustelee lyhyesti sairaan tilaa ja antaa joitakin lääkkeitä, kamferttilinimenttiä tai risiiniöljyä. Andrei Jefimitsh istuu mieltäväisenä, nojaten poskeansa nyrkkiin, ja kyselee koneenomaisesti. Sergei Sergeitsh istuu samaten, hieroskelee käsiään ja puuttuu hänkin välistä keskusteluun.

— Taudit ja kärsimykset johtuvat siitä, virkkaa hän, — että olemme niin hitaita rukouksessa lähestymään armorikasta Herraa Jumalaa. Niin se on justiin!

Vastaanottoaikana Andrei Jefimitsh ei suorita minkäänlaisia leikkauksia; hän on jo aikaa sitten vieraantunut niistä ja veren näkeminen saattaa hänen mielensä vastenmielisesti kuohuksiin. Kun hänen joskus täytyy avata lapsen suu tarkastaakseen kurkkua, ja lapsi huutaa ja puolusteleiksen pienillä kätösillään, niin tuo melu hänen korvissaan panee hänen päänsä pyöräykseen ja kyynelät kiertyvät silmiin. Hän kirjoittaa tuota pikaa lääkkeen ja viittoon käsillään, että eukko pikemmin veisi lapsen pois.

Vastaanotossa häneen tekee ikävystyttävän vaikutuksen sairasten arkaileminen ja tolkuttomuus, jumalisen Sergei Sergeitshin läheisyys, muotokuvat seinillä sekä hänen omat kysymyksensä, joita hän muuttelematta toistelee ja on toistanut jo kolmattakymmenettä vuotta. Ja otettuaan vastaan viisi kuusi sairasta lähtee hän pois. Jällellä-olevat ottaa välskäri vastaan yksin.

Aivoissa se mieluisa ajatus, että yksityistä praktiikkaa hänellä, Jumalan kiitos, ei ole kaukaan aikaan enää ollut sekä ettei häntä kukaan enää häiritse, Andrei Jefimitsh istuu heti

kotiin tultuaan työhuoneeseensa ja rupee lukemaan. Hän lueskelee tavattoman paljo ja aina suurella mieltymyksellä. Puolet palkkaansa käyttää hän kirjojen ostoon ja kuudesta asuinhuoneesta on kolme ahdettu täyteen kirjoja ja vanhoja sanomalehtiä. Eniten hän rakastaa historiallisia ja filosofiallisia teoksia; lääketiedettä koskettelevista tilaa hän ainoastaan "Lääkärilehteä", jota hän aina alottaa lukea lopusta päin. Lukeminen jatkuu kulloinkin useampia tunteja keskeymättä eikä häntä uuvuta. Eikä hän lue niin nopeasti ja katkonaisesti, kuten Ivan Dmitritsh aikoinaan luki, vaan hitaasti, syventymällä ja pysähtymällä niissä kohdin, jotka häntä miellyttävät tahi joita hän ei käsitä. Kirjan vieressä on aina pieni viinakarafiini ja pöytäveralla ilman lautasetta joko suolagurkku tahi liotettu omena. Joka puolen tunnin päästä hän, kääntämättä katsettaan kirjasta, kaataa itselleen ryyppyn viinaa, jonka hän juo ja sitten, sormillaan hapuroiden, ottaa hän gurkun, josta haukkaa palasen.

Kello kolmen aikaan hän varovasti astuu kyökin oven luo, yskähtelee ja virkkaa:

— Daria hyvä, onkohan siellä päivällinen joutunut...

Huononlaisen ja puhtaudeltaan epäiltävän päivällisen syötyään Andrei Jefimitsh mittailee edes takasin huoneitaan, kädet ristittyinä rinnalle, ja mieltii. Kello lyö neljä, sitten viisi, hän yhä kävelee ja mieltii. Tuon tuostakin narahtaa kyökin ovi ja Darian punainen, uninen naama tulee näkyviin.

— Andrei Jefimitsh, joko saa tuoda olutta? kysyy hän huolestuneena.

— Ei, antaa vielä olla ... vastaa Andrei Jefimitsh. — Minä varron ... minä varron...

Illansuussa tulee tavallisesti postimestari, Mihail Averjanitsh, ainoa henkilö koko kaupungissa, jonka seura Andrei Jefimitshistä ei tunnu rasittavalta. Mihail Averjanitsh oli ammoin sitten mahdollottoman rikas tilanomistaja ja palveli ratsuväessä, vaan joutui sitten häviöön ja rupesi hädän pakottamana postiviraston palvelukseen. Hän on reippaan ja verevän näköinen vanhus, poskipartansa uhkea ja harmaa, olentonsa mieluinen ja äänensä kova ja miellyttävä. Hän on hyväsydäminen ja tunteikas, vaan tuittupäinen. Kun joku postissakävijöistä inttää vastaan, on erimieltä hänen kanssaan tahi rupee muuten vaan mukisemaan, niin Mihail Averjanitsh lennähtää punaiseksi, vapisee koko ruumiissaan ja ärjäsee ukkosen äänellä: "Suu kiinni!" jotenka postitoimistosta jo aikoja sitten on vakaantunut maine semmoisena laitoksena, jossa ei leikkiä suvaita. Mihael Averjanitsh kunnioittaa ja rakastaa Andrei Jefimitshiä hänen valistuneisuutensa ja ylevähenkisyytensä takia, muita kohtaan on hän kopea kuten alaisilleen ainakin.

— Tässä olen minäkin! virkkaa hän tullessaan Andrei Jefimitshin luo. — Hyvää iltaa, ystäväiseni! Olette kai jo kyllästynyt minuun, vai kuinka?

— Päinvastoin, minä olen varsin iloinen, vastaa tohtori. — Olen aina iloinen milloin te tulette.

Ystävykset istuvat työhuoneen sohvaan ja polttelevat jonkun aikaa ääneti.

— Daria hyvä, olisikohan siellä olutta! virkkaa Andrei Jefimitsh.

Ensimmäisen pullon juovat he niinikään ääneti: tohtori mieltiväisenä, Mihail Averjanitsh sen sijaan ilon, mieleninnon paiste otsallaan, kuten henkilö, jolla on jotakin hyvin hauskaa kerrottavana. Keskustelun alottaa aina tohtori.

— Onpa se surkuteltavaa, lausuu hän verkalleen ja hiljaa, huojuttaen päätään ja katsomatta puhelukumppaniansa silmiin (hän ei katso koskaan ihmisiä silmiin), — onpa se syvästi surkuteltavaa, arvoisa Mihail Averjanitsh, että kaupungissamme ei ollenkaan löydy ihmisiä, joidenka kanssa voisi keskustella järkevistä, mieltäkiinnittävistä asioista; siihen he ovat kerrassaan kykenemättömiä ja haluttomia. Ja tämä järkevien ihmisten puute pakottaa meitä äärettömiin kieltäymyksiin. Intelligenssikään ei kohoa jokapäiväisyyttä yhtään korkeammalle; kehitykseltään se on aivan samalla tasalla kuin alin yhteiskunnan luokka meillä, sen vakuutan teille.

— Aivan oikein. Se on minunkin mielipiteeni.

— Kuten itsekin tiedätte, jatkaa tohtori hiljaisella äänellä ja väliin pysähtyen, — on ainoastaan ihmisjärjen korkeimmilla henkisillä ilmauksilla arvonsa, kaikki muu on mitätöntä ja tyhjää. Järki se on, joka jyrkästi erottaa eläimen ihmisestä, viittaa jälkimäisen jumalalliseen alkuperään, korvaapa johonkin määrin hänelle kuolemattomuudenkin, jota ei ole. Edellä sanottuun perustuen on siis järki ainoa mahdollinen nautinnonlähde. Vaan me kun emme silmin emmekä korvin havaitse ympäristössämme järkeä, niin on siis se nautinto meiltä kielletty. Tosin meillä on kirjoja, mutta kirjat ovat tykkänään toista, ne eivät ensinkään vastaa elävää keskustelua ja kanssakäymistä. Kirjat — jos saan luvan käyttää hieman ontuvaa vertausta — ovat nuotteja, keskustelu se on itse laulu.

— Aivan oikein.

Seuraa sitten hiljaisuus. Kyökistä tulee Daria ja, tylsän surun ilme kasvoilla, tukien nyrkillä poskeaan, pysähtyy ovelle kuuntelemaan.

— Oh! huokaa Mihail Averjanitsh. — Nykyajan ihmisilläkö olisi järkeä!

Ja hän nyt vuorostaan kertomaan, mitenkä ennen elettiin upeasti, iloisesti ja järkevästi, millaisia eteviä säätyläisiä Venäjällä ennen oli ja mitenkä korkeassa arvossa he pitivät rehellisyyttä ja ystävyyttä. Annettiin rahoja lainaksi ilman vekseliä ja pidettiin häpeänä olla ojentamatta auttavata kättä apua tarvitsevalle toverille. Entäs sen ajan sotaretket, kahakat ja kiistat, silloiset toverit ja naiset! Kaukasia — se se on ihmeellisyyksien maa! Muun muassa oli eräs pataljoonan päällikön vaimo, kummallinen nainen, joka puki itsensä upseerin univormuun ja matkasi iltasin vuorille yksin, ilman saattajata. Kerrotaan hänen olleen auloissa (kaukasialaisissa kylissä) luvattomissa väleissä erään pikkuruhtinaan kanssa.

— Auta ja varjele ... huokaa Daria oven suusta.

— Entäs kuinka he söivät ja joivat! Ja mimmoisia hurjia liberaalia he olivat!

Andrei Jefimitsh on kuuntelevinaan, vaan ei kuule; hän ajattelee tykkänään omia asioitaan ja härppii oluttaan.

— Minä näen usein unissani järkeviä ihmisiä ja keskustelen heidän kanssaan, virkkaa hän aivan odottamatta, keskeyttäen Mihail Averjanitshilta puheen. — Isäni antoi minulle huolellisen kasvatuksen, vaan 60-luvun aatteiden vaikutuksesta pakotti minut rupeamaan lääkäriksi. Minusta on näyttänyt, että jos silloin en olisi ollut hänen tahdolleen kuuliainen, niin olisin paraikaa hamassa henkisten liikkeiden keskuksessa. Olisin epäilemättä jonkun tiedekunnan jäsen. Henkinen kyky ei ole sekään tietysti koko iän pysyvää, sekin on ohimenevää, mutta miksi kuitenkin pyrin sitä saavuttamaan, sen tiedätte. Elämä on

ihmiselle kiusallinen ansa. Kun ajatteleva ihminen tulee täysi-ikäiseksi ja herää kypsyneeseen tajuntaan, niin hän tuntee olevansa kuin ansassa, josta on mahdoton päästä ulos. Ja niinpä todellakin, joidenkin satunnaisuuksien kautta on hänet olemattomuudesta kutsuttu elämään... Miksi? Hän tahtoo tietää olemassaolonsa merkityksen ja tarkoituksen, sitä ei hänelle ilmoiteta, vaan puhutaan hänelle joukko tyhmyyksiä; hän kolkuttaa ovelle päästäkseen ulos — hänelle ei avata; hänen luokseen saapuu kuolema — myöskin vasten hänen tahtoaan. Ja niinkuin vankityrmässä, yhteisen onnettomuuden lähentämät ihmiset tuntevat olonsa helpommaksi, kun tulevat yhteen, niin elämässäkin jää tuo sadin huomaamatta kun tutkisteleminen ja yleistämiseen taipuvaiset ihmiset kokoontuvat yhteen ja viettävät aikansa tutustuakseen toinen toisensa yleisiin, vapaihin aatteisiin. Siinä mielessä järki on korvaamaton nautinto.

— Aivan oikein.

Katsomatta toveriansa silmiin, hiljaisella äänellä ja tuon tuostakin pysähtyen Andrei Jefimitsh jatkaa puheluaan järkevästä ihmisistä ja keskusteluista heidän kanssaan; Mihail Averjanitsh kuuntelee vaan ja myöntää: "Aivan oikein."

— Ettekö te usko sielun kuolemattomuuteen? kysyy yhtäkkiä postimestari.

— En, arvoisa Mihail Averjanitsh, en usko eikä ole syytä uskoaksenikaan.

— Epäilen minäkin sitä, sen tunnustan. Vaikka minussa kuitenkin on se tunto, kuin jos en milloinkaan kuolisi. Hohoo, ajattelen itsekseni, vanha juropää, jo on aikasi kuolla! Vaan sydämässä jokin ääni kuiskaa: älä usko, et sinä kuole!...

Kellon kymmenettä käydessä Mihail Averjanitsh lähtee pois. Vetäessään eteisessä turkkia ylleen lausuu hän huoaten:

— Aution paikan on kohtalo meille asunnoksi määrännyt! Harmillisinta kaikista on se, että tänne se on vihdoin kuoleminenkin. Hohoo! ..

VII.

Saatettuaan toveriaan Andrei Jefimitsh istuu pöydän ääreen ja alkaa taas lukemaan. Illan ja yön hiljaisuutta ei häiritse ainoakaan ääni ja aika näyttää pysähtyvän yhdessä kirjansa ääressä istuvan tohtorin kanssa, ja paitsi tuota kirjaa ja viheriäkupuista lamppua ei näy muuta olevankaan. Tohtorin karkeapiirteiset, talonpoikamaiset kasvot vähävähältä kirkastuvat ja liikutuksen sekä ihastuksen hymy väreilee huulilla hänen tutkiessa ihmisjärjen valtavia liikkeitä ja virtauksia. Oi, miksipä ihminen ei ole kuolematon? ajattelee hän. — Mitä varten ovat olemassa aivosolmut ja poimut, mitä varten näkö, puheenlahja, itsetunto, nero, jos kaikki tuo on määrätty Vaipumaan maan poveen ja vihdoin viimein yhdessä maankuoren kanssa jäähtymään, ja sitten miljoonia vuosia ilman tarkotusta ja päämäärää maan kanssa aurinkoa kiertämään? Jähmettyäkseen ja sitten avaruudessa kiertääkseen ei tarvitse ollenkaan olemattomuudesta kutsua ihmistä korkeine, miltei jumalallisine järkineen, ja sitten ikäänkuin pilkkaa tehden, muuttaa hänet tomuksi.

Aineiden uudistus! Mutta mitenkä pelkurimaista onkaan lohduttaa itseään tällä kuolematomuuden surrogaatilla, vastikkeella! Luonnossa tapahtuvat itsetiedottomat ilmiöt ovat alempana ihmisellistä typeryyttäkin, koskapa typeryydessä kuitenkin on edes tietoisuutta ja tahtoa, vaan ilmiöissä ei ole kerrassaan mitään. Siitä huolimatta puhutaan järjelle näin: rauhoitu, sillä maassa mädäntynyt olemuksesi antaa elämän toisille organismeille, elimellisille olennoille, toisin sanoin, sinä alennut typeryyttäkin mitättömämmäksi. Pelkuri yksin, jossa on suurempi määrä kuolemankammoa kuin arvollisuutta, saattaa lohduttaa itseään sillä, että hänen ruumiinsa vastedes tulee jatkamaan elämistään ruohossa, kivessä, sammakossa... Kuolematomuutensa näkeminen aineiden uudistuksessa on yhtä kummallista, kuin loistavan tulevaisuuden ennustaminen kotelolle, senjälkeen kuin siinä säilytetty kallisarvoinen viulu on särjetty ja mitättömäksi tehty.

Kellon lyödessä Andrei Jefimitsh heittäytyy tuolin selkämystä vasten, ummistaa silmänsä ja antautuu hetken ajaksi ajatustensa valtaan. Ja aivan odottamatta hän, kirjoista saamiensa hyvien aatteiden vaikutuksesta, luo silmäyksen entisyyteen ja nykyisyyteen. Entisyydestä ei ole paljo hyvää sanottavana, parempi on siis olla sitä muistelematta. Nykyisyys taas on entisyyden kaltainen. Hän tietää, että sill'aikaa kun hänen ajatuksensa yhdessä jäähtyneen maan kanssa kiitävät ympäri aurinkoa, sillaikaa tohtorin asunnon vieressä suuressa sairashuoneen rakennuksessa ihmiset nääntyvät taudeissa ja ulkonaisessa likaisuudessa; joku ehkä ei saata nukkua vaan käy hävityssotaa syöpäläisiä vastaan, joku ehkä saa tarttuman kautta ruusun tahi ähkyy kireälle köytetyn siteen tuottamien tuskien takia, jotkut sairaista ehkä pelaavat korttia sairaanhoitajattarien kera ja juovat viinaa. Tilivuoden kuluessa tuli petettyä 12,000 ihmistä; koko sairashoitotoimi, kuten kaksikymmentäkin vuotta takaperin, perustuu varastamiseen, metkuihin, juoruihin, sukulaisuuteen, raakoihin silmänkääntäjätmppuihin, ja sairaala on edelleen epäsiiveellinen ja hoidokkaiden terveydelle mitä turmiollisin laitos. Hän tietää, että sairaalan N:o 6:nnessa Nikiitta rautaristikkojen takana pieksää sairaita ja että juutalainen Mooses joka päivä käy kaupungilla kerjuulla.

Mutta toiselta puolen hänelle on hyvin tiettyä, että viimeisten 25 vuoden kuluessa lääketieteen alalla on tapahtunut satumainen muutos. Opiskellessaan yliopistossa hänestä

näytti, että lääketieteen ennen pitkää perii sama kohtalo, mikä tuli alkemian ja metafysiikankin osaksi; nyt sitä vastoin, kun hän lueskelee öisin, niin lääketiede tuntuu hänestä liikuttavalta ja herättää hänessä ihmettelyä, jopa ihastustakin. Ja todellakin, mihinkä aavistamattomaan loistoon lääketiede onkaan kohonnut, mikä valtava mullistus sen alalla onkaan tapahtunut! Antiseptiikan avulla tehdään leikkauksia, joita suuri Pirogovkin arveli mahdottomiksi edes in spe [tulevaisuudessa]. Polvinivelen resektio on tempu, jonka suorittamiseen jokainen kunnanlääkäri arvelematta ryhtyy, sadan vatsaoperatsioonin osalle on vain yksi kuolemantapaus seurauksena, ja kivitautia pidetään niin vähäpätöisenä, ettei siitä viitsi edes kirjoittaakaan. Kuppa lääkitään perinpohjaisesti. Entä perinnöllisyysteoriaa, hypnotismi, Pasteurin ja Kochin keksinnöt, terveydenhoito tilastoineen, ja entä sitten meidän venäläinen kunnallinen lääkintöoppimme? Mielentautioppi nykyisine taudin luokituksineen, diagnoosi- ja hoitelumetoodeineen on, verraten siihen mitä se oli ennen, kohonnut pilviä piirtäväksi vuoreksi. Mielenvikaisille ei kaadeta enää kylmää vettä päähän eikä heitä pueta hourijain pitkähihaisiin paitoihin; heitä hoidetaan inhimillisesti, jopa heidän hyväkseen, kuten sanomalehdissä on kerrottu, pannaan toimeen näytäntöjä ja tanssiaisiakin. Andrei Jefimitsh tietää, että nykyajan katsantotapojen ja vaatimusten mukaan semmoinen turmionpesä kuin sairaalan N:o 6 on mahdollinen ainoastaan kahdensadan virstan päässä rautatiestä, pienessä viheliäisessä kaupungin pahaisessa, jossa kaupungin valtuuskunnan puheenjohtaja ja kaikki valtuusmiehet ovat vain puolittain luku- ja kirjoitustaitoon perehtyneitä porvareita, joiden mielestä lääkäri on uhripappi, jota vähintäkään arvostelematta tulee uskoa, kaatoi hän kurkkuun vaikka sulatettua tinaa; jossain toisessa paikassa yleisö ja sanomalehdet jo aikaa sitten olisivat hajoittaneet maan tasalle tuon pienen Bastiljin.

“Mutta mitäpä tuosta?” kysyy Andrei Jefimitsh itseltään ja aukaisee silmänsä. — “Mitä tuosta kaikesta on hyötyä? Antiseptiikka, Koch ja Pasteur meillä ovat, vaan itse asian ydin ei ole hituistakaan muuttunut. Sairaushoito ja kuolevaisuus ovat samat kuin ennen. Mielenvikaisia varten pannaan toimeen tanssiaisia ja näytäntöjä, vaan vapaaksi heitä ei kumminkaan lasketa. Kaikki on siis tyhjää hölynpölyä, ja eroa paraimman vieniläisen klinikan ja minun sairaalani välillä ei itse asiassa ole minkäänlaista.”

Mutta suru ja kateuden tapainen tunne estävät häntä antaumasta välinpitämättömyyteen. Sen kait vaikuttaa väsymys. Raskas pää painuu kiinni kirjaan, hän panee käden väliin, että olisi pehmeämpi, ja ajattelee:

“Minä palvelen väärää asiaa ja saan palkkani ihmisiltä, joita petän; minä en ole rehellinen. Mutta toisekseen, enhän minä ole itsessäni mitään, olenhan vaan osa tuota välttämätöntä yhteiskunnallista pahaa: kaikkihan kunnalliset virkamiehet ovat vahingollisia ja nauttivat ilmaiseksi palkkaa... Epärehellisyyteeni en siis ole syypää itse, vaan aika... Jos olisin saanut syntyä parisataa vuotta myöhemmin, niin minä olisin toinen mies.”

Kun kello lyö 3, sammuttaa hän lampun ja menee makuukammariin. Häntä ei haluta vielä nukkua.

VIII.

Pari vuotta takaperin maalaishallinto päätti osottaa auliutta ja määräsi annettavaksi kolmesataa ruplaa vuosittain lääkärivoimien lisäämiseksi kaupungin sairaalassa siksi kunnes maalaishallinto avaisi oman sairashuoneensa, ja Andrei Jefimitshin apulaiseksi kutsuttiin piirilääkäri Jevgenij Fedorovitsh Hobotow. Tämä on vielä aivan nuori mies — ei kolmeakymmentäkään vuotta täyttänyt, — pitkäkasvuinen, tummaihoinen, poskipäät ulkonevat ja silmät pienet; hänen esivanhempansa ovat kaiketi kuuluneet vieraaseen kansanrotuun. Kaupunkiin saapui hän ilman rahan äyrittä, muassaan pieni kapsäkki ja nuori rumamuotoinen nainen, jota hän kutsuu ruuanlaittajakseen, Tällä naisella on rintalapsi. Jevgenij Fedorovitsh käyttää lippalakkia, pitkävartisia saappaita ja talvella lyhyttä turkkia. Välskäri Sergei Sergeitshin ja rahastonhoitajan kanssa tuli hän hyväksi tuttavaksi, vaan toisia virkamiehiä kutsuu hän, ties mistä syystä, aristokraateiksi ja karttelee heitä. Koko asunnossaan hänellä ei ole muuta kuin yksi kirja — Vienin klinikan uusimmat reseptit vuodelta 1881. Sairaalan luo mennessä hän aina ottaa tämän kirjan mukaansa. Klubissa hän iltasin pelaa biljardia, korttipeliä hän ei rakasta. Puheessa hän mielellään käyttää sanoja: kantilja, mantifoliumi etikan kanssa, herkeä jo varjoa viskaamasta j. n. e.

Sairaalassa käy hän kahdesti viikossa, tarkastaa kaikki huoneet ja ottaa vastaan sairaita. Antiseptiikan täydellinen syrjäyttäminen ja kuppauslasit panevat hänen mielensä kiihkoon, mutta uusia tapoja hän ei ota noudatettavaksi, peljäten sillä loukkaavansa Andrei Jefimitshiä. Virkaveljeänsä Andrei Jefimitshiä hän pitää vanhana veijarina, vainuaa hänen takanaan suuria kapitaaleja olevan ja kadehtii häntä salaa. Jevgenij Fedorovits olisi halukas astumaan hänen paikalleen.

IX.

Eräänä keväisenä iltana maaliskuun lopulla, kun lumi jo oli sulanut ja kottaraiset laulelivat sairaalan puutarhassa, tohtori lähti ulos portille saakka saattamaan ystäväänsä postimestaria. Samassa hetkessä tuli pihaan mieronkiertoretkeltään palaava juutalainen Mooses. Hän oli hatuttomin päin, jalkineina ohuet kalossit paljaissa jaloissa ja kädessä oli hänellä pussi armopaloineen.

— Anna yksi kopekka! virkkoi hän tohtorille, väristen vilusta ja hymyillen.

Andrei Jefimitsh, joka ei koskaan voinut olla antamatta, antoi hänelle kymmenkopekaisen.

“Tuohan ei ole hyvä”, ajatteli hän, katsellen juutalaisen paljaita jalkoja ja punaisia nilkkoja. “Ulkonahan on märkä”.

Ja seuraten sitä kehotusta, jonka osaksi kuin säälin, osaksi inhon tapainen tunne hänelle kuiskasi, hän meni sivurakennukseen heti juutalaisen perästä, katsellen vuoroin hänen kaljuun päälakeensa vuoroin nilkkoihin. Tohtorin astuessa sisään Nikiitta kavahti ryysyläjän päältä ja oikasihe suoraksi.

— Hyvää iltaa, Nikiitta, sanoi Andrei Jefimitsh pehmeästi. — Eiköhän tuolle juutalaiselle voisi antaa jonkunlaisia saappaita, ettei hän vilustuisi?

— Niinkuin käskette, herra tohtori. Minä sanon siitä tarkastajalle.

— Ole hyvä. Pyydä minun nimessäni. Sano että minä pyysin.

Eteisestä sattui ovi olemaan auki huoneeseen. Ivan Dmitritsh, loikoen sängyssä ja kohoten kyynyspänsä nojaan, kuunteli huolestuneena vierasta, outoa ääntä ja tunsi yhtäkkiä tohtorin. Hänen koko ruumiinsa vapisi vihasta, hän kavahti ylös ja kasvot punaisina ja vihasta väännyksissä, silmät renkaina juoksi keskelle huonetta.

— Tohtori tuli! huusi hän ja nauraa hohotti. — Viimeinkin! Onnittelen teitä, hyvät herrat, tohtori kunnioittaa meitä luonakäynnillään! Pirun roisto! kivasi hän ja raivoisana, jommoisena häntä ennen ei oltu nähty, polki jalkaa. — Tapettava olisi, roisto! Mutta toisakseen, se olisi liian lievä rangaistus. Makkiin olisi upotettava!

Andrei Jefimitsh, kuunneltuaan tätä katsahti eteisestä huoneeseen ja kysyi pehmoisella äänellä:

— Mitä vasten?

— Mitä vasten? ärjäsi Ivan Dmitritsh, astuen hänen eteensä uhkaavan muotoisena ja kouristuksentapaisesti vetäen viittaa ympärilleen. — Mitä vasten? Varas! sanoa tokasi hän inhoten ja mytisti suutaan ikäänkuin sylkeäkseen. — Puoskari! Pyöveli!

— Rauhoittukaa, sanoi Andrei Jefimitsh syynalaisesti hymyillen. — Minä vakuutan, etten koskaan ole mitään varastanut, ja mitä tulee muihin syytöskohtiin, niin te varmaan kovasti liioittelette. Minä näen, että te olette minuun suuttunut. Rauhoittukaa, minä pyydän, jos voitte, ja sanokaa tynesti: mitä vasten?

— Mitäs vasten te pidätte minua täällä?

— Sentähden että olette sairas.

— Sairas, kunhan ei. Mutta käyväthän kymmenet, sadat mielenvikaiset vapaina sentähden, että taitamattomuutenne ei kykene erottamaan heitä terveistä. Minkätähden minun ja näiden onnettomien täytyy istua täällä kaikkien tähden kuin mitkähän syntipukit? Te, välskäri, tarkastaja ja koko teidän sairaalanhylkiöjoukkonne olette siveellisessä suhteessa verrattomasti alempana kutakin meistä, minkätähden me saamme istua, te ette? Missä on logiikka?

— Siveellinen suhteisuus ja logiikka eivät tässä merkitse mitään. Kaikki riippuu sattumuksesta. Kuka on pantu istumaan, hän istuu, kuka ei ole pantu, hän käy vapaana, siinä kaikki. Siinä, että minä olen tohtori, te heikkomielinen, ei ole siveellisyyttä, ei logiikkaa, vaan ainoastaan paljas sattumus.

— Tuota lorua minä en ymmärrä ... virkahti Ivan Dmitritsh soinnuttomasti ja istui vuoteelleen.

Mooses, jonka taskuja Nikiitta tohtorin läheisyydessä ei julennut ottaa tarkastettaviksi, lateli vuoteelleen leivänpalasia, papereja ja luita ja, väristen vielä vilusta, lausua melskasi kiireesti jotakin hepreaksi. Kaiketi kuvitteli hän avanneensa kaupan.

— Laskekaa minut pois, sanoi Ivan Dmitritsh, ja hänen äänensä värähti.

— Minä en voi.

— Mutta minkätähden? Minkätähden?

— Sentähden että se ei ole minun vallassani. Ajatelkaahan, mitä hyötyä teille siitä olisi, jos läskisinkin teidät? Menkää. Teidät otetaan kiinni ja palautetaan takasin.

— Niin, niin, se on oikein ... sopersi Ivan Dmitritsh ja pyyhki hien otsaltaan. — Se on kauheata! Vaan mitä minun sitten täytyy tehdä? Mitä?

Ivan Dmitritshin ääni ja nuorellisen mielevät kasvot kärsimystä osottavine irveineen miellyttivät Andrei Jefimitshiä. Hänen teki mieli ystävällisesti lohduttaa nuorta miestä ja kokea tyynnyttää häntä. Hän istui sairaan viereen vuoteelle, mietti ja lausui:

— Kysytte, mitä teidän olisi tehtävä? Parasta teidän asemassanne olisi karata täältä. Mutta paha vaan, ettei siitäkään ole apua. Teidät otetaan kiinni. Kun yhteiskunta turvaa itseään pahantekijöitä, mielenvikaisia ja yleensä vastuksellisia ihmisiä vastaan, niin on se voittamaton. Teidän ei tule muu turvaksi kuin rauhoittaa mieltänne sillä ajatuksella, että oleskelunne täällä on välttämätön.

— Se ei ole kenellekään tarpeen.

— Kun kerran on olemassa vankiloita ja hulluinhuoneita, niin on luonnollista, että jonkun niissä täytyy istua. Ellette te, niin minä, ellen minä, niin joku kolmas. Odottakaa, kun kaukaisessa tulevaisuudessa vankilat ja hulluinhuoneet lakkaavat olemasta, niin ei tule olemaan rautaristikkoja ikkunoiden edessä, ei näitä viittoja... Sellainen aika tietysti varhemmin tai myöhemmin on tuleva.

Ivan Dmitritsh ivallisesti hymähti.

— Te laskette leikkiä, sanoi hän siiristäen silmiään. — Sellaisilla herroilla, kuin te ja teidän apumiehenne Nikiitta, ei ole tulevaisuuden kanssa mitään tekemistä, vaan olkaa,

hyvä herra, siltä varma että vielä tulee parempiakin aikoja! Olkoon, että puheeni tuntuu typerältä, naurakaa sille, mutta vielä valkenee uuden elämän aamurusko, vielä on oikeus voittava ja — silloin tulee meidän vuoromme! Minun silmäni eivät sitä näe, minä kuolen, mutta jonkun lapsenlapsen lapset sen kuitenkin näkevät. Minä onnittelen heitä sydämestäni ja iloitsen heidän puolestaan! Eteenpäin! Auttakoon teitä Jumala, lapset!

Ivan Dmitritsh nousi, silmissä erinomainen loiste ja, ojentaen kätensä ikkunaa kohti, jatkoi väräjäväällä äänellä:

— Näitten ristikkojen takaa siunaan teitä! Eläköön oikeus! Minä iloitsen!

— Minä en huomaa erinäistä iloitsemisen syytä, sanoi Andrei Jefimitsh, jonka mielestä Ivan Dmitritshin tekemä liike tuntui aika somalta vaan kuitenkin teatterimaiselta. — Vankilat ja hulluinhuoneet lakkaavat olemasta ja totuus, kuten suvaisitte lausua, on voittava, mutta asiain oleellisuushan ei muutu vähääkään, luonnonlait ovat ikuisesti samat. Ihmiset tulevat sairastamaan, vanhenemaan ja kuolemaan aivan niinkuin nytkin. Valaiskoon elämääne kuinka ihana aamurusko hyvänsä, mutta loppujen lopuksi teidät kuitenkin naulataan neljän laudan väliin ja heitetään hautaan.

— Entä kuolemattomuus?

— Hm, tyhjää!

— Te ette usko, vaan minä uskon. Dostojevskissa tahi Voltairessa joku sanoo, että jos ei olisi Jumalaa, niin ihmiset keksisivät hänet itse. Vaan minun luja uskoni on, että jos ei kuolemattomuutta ole, niin sen ennemmin tahi myöhemmin keksii suuri ihmisen järki.

— Hyvin lausuttu, virkkoi Andrei Jefimitsh hymyillen mielihyvissään. — Se on hyvä että te uskotte. Sellaisella uskolla elää huolettomana vaikka seinään kytkettynä. Oletteko te jossakin saanut sivistystä?

— Olen, minä olin yliopistossa, vaan en kuitenkaan päättänyt.

— Te olette järkevä ja ajatteleva mies. Te voitte millaisissa olosuhteissa tahansa löytää tyydytystä omassa itsessänne. Vapaa ja syvä mietiskely, jonka päämääränä on oppia ymmärtämään elämää, ja maailman turhien huolien täydellinen ylenkatsominen, — siinä kaksi hyvettä, joita korkeampia kukaan ihminen ei ole koskaan löytänyt. Ne ovat teidän saavutettavissanne, asuittepa sitten vaikka kolmien ristikkojen takana. Diogenes asui tynnyrissä ja oli kuitenkin kaikkia maallisia ruhtinaita onnellisempi.

— Diogenes oli tolvana, lausui Ivan Dmitritsh jurosti. Sitäkö te minulle puhutte Diogeneksesta tai jostain elämän ymmärtämisestä? kivahti hän taas suuttuneena ja hypähti ylös. — Minä rakastan elämää, rakastan kiihkoisesti! Minulla on vainoomisraivo, alituinen ahdistava pelko, vaan on hetkiä, jolloin minut valtaa elämän halu, ja silloin pelkään tulevani hulluksi. Minä haluan elää, haluan kiihkeästi!

Kuohuksissaan asteli hän sitten edestakasin huoneessa ja sanoi sitten, alentaen ääntään:

— Välistä haaveillessani näen hairekuvia, Luokseni tulee joitakin ihmisiä, kuulen ääniä, soittoa ja olen kävelevinäni metsässä, meren rannalla, ja minun tekee niin kovasti mieli saada puuhata ja toimia... Sanokaapa nyt, mitä uutta siellä on? kysyi Ivan Dmitritsh. — Mitä siellä on?

— Kaupungistako haluatte jotakin tietää vaiko yleensä vain?

— Kertokaa minulle nyt ensin jotakin kaupungista, ja sitten muuta.

— No niin. Kaupunki on väsyttävän ikävä. Ei ole ketään, jonka kanssa sanan vaihtaisi, ei ketään, jota kehtaisi kuulla. Uusia ihmisiä ei ole. Toisekseen, tulihan sinne hiljakkoin muudan nuori lääkäri Hobotow.

— Hän tuli jo minun aikanani. Mitä, onko hän roisto.

Ei juuri kulttuuri-ihminenkään. Se on omituista, kuulkaahan... Kaikesta päättäen pääkaupungeissamme ei ole seisahdusta henkisen elämän alalla, päinvastoin huomaamme siinä liikettä, — pitäisihän siellä niin muodoin olla oikeita ihmisiäkin, mutta joka kerran laittavat meille sellaisia, ettei niistä ole mihinkään. Onneton kaupunki!

— Niin, onneton kaupunki! huokasi Ivan Dmitritsh ja naurahti. — Mitenkä yleensä eletään? Mitä kirjoitetaan sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa?

Huoneessa oli jo pimeä. Tohtori nousi ylös ja rupesi seisaallaan kertomaan, mitä kirjoitetaan ulkomailla ja mitä Venäjällä, ja millainen ajatussuunta nyt on vallalla. Ivan Dmitritsh kuunteli tarkkaavasti ja kyseli väliin, mutta yhtäkkiä, ikäänkuin olisi muistanut jotakin kauheaa, puristi hän molemmin käsin päätään ja kävi vuoteelleen, selin tohtoriin.

— Mikä teitä vaivaa? kysyi Andrei Jefimitsh.

— Te ette kuule minulta enää ainoatakaan sanaa! virkahti Ivan Dmitritsh röyhkeästi. — Jättäkää minut rauhaan!

— Minkä tähden?

— Kuulitteko: jättäkää minut rauhaan! Mitä perkelettä?

Andrei Jefimitsh kohautti olkapäitään, huokasi ja lähti pois. Eteisen läpi kulkiessaan lausui hän: — Mitenkähän täällä saisi vähän siivotuksi, Nikiitta... Täällä on niin kovin raskas ilma!

— Niinkuin käskette, herra tohtori.

“Mikä miellyttävä nuori mies!” ajatteli Andrei Jefimitsh astellessaan asuntoaan kohti.

“Koko sillä ajalla, minkä olen täällä elänyt, tämä on luullakseni ensimmäinen, jonka kanssa saattaa keskustella. Hän osaa ajatella ja on huvitettu juuri siitä mistä tuleekin.” Lukiessaan ja vielä levolle käytyäänkin hän kaiken aikaa ajatteli vain Ivan Dmitritshiä, ja herättyään toisena aamuna hän muisti, että oli tutustunut järkevään, miellyttävään mieheen ja päätti ensi mahdollisessa tilaisuudessa vielä kerran käydä hänen luonaan.

X.

Ivan Dmitritsh makasi samassa asennossa kuin eilenkin, pää käsiensä välissä ja jalat koukussa. Hänen kasvonsa olivat peitossa.

— Hyvää päivää, ystäväni, sanoi Andrei Jefimitsh. — Vieläkö nukutte?

— Ensiksikin minä en ole teidän ystäväne, lausui Ivan Dmitritsh suu käännettynä tyynyyn päin, — ja toiseksi, teidän ei maksa vaivaa tulla tänne: te ette kuule minulta sanaakaan.

— Kummallista ... sopersi Andrei Jefimitsh hämmästyksissään. — Eilen keskustelimme niin rauhallisesti; vaan sitten te yhtäkkiä jostakin syystä pahastuitte ja katkasitte keskustelun ihan kerrassaan... Kaiketi minulta pääsi joku sana, joka ei ollut aivan paikallaan tahi, kenties tulin lausuneeksi ajatuksen, joka oli vasten teidän vakaumustanne...

— Niin vainen, älkää luulko että saatte minut noin vaan uskotetuksi! sanoi Ivan Dmitritsh kohoutuen ja silmäillen ivallisesti ja pelonalaisesti tohtoria; hänen silmänsä olivat punaiset. — Voitte mennä muualle vakoilemaan ja urkkimaan, mutta täällä teillä ei ole mitään tekemistä. Älysin minä jo eilen missä tarkotuksessa te tänne tulitte.

— Omituisia luuloja! hymähti tohtori. — Te siis otaksutte minua vakoojaksi?

— Niin otaksun... Vakoojaksi tahi tohtoriksi, jonka tutkittavaksi minut on asetettu, — se on yhdentekevää.

— Olettepa todellakin eriskummainen ihminen, suokaa anteeksi...

Tohtori istui puujakkaralle vuoteen luo ja pudisteli paheksuvasti päätään.

— Olkoon menneeksi, että te olette oikeassa, sanoi hän. — Olkoon, että minä salakavalasti pyydän solmita teitä sanoilla ilmiantaakseni teidät poliisille. Teidät vangitaan ja sitten tuomitaan. Mutta olisiko teidän yhtään pahempi oikeudessa ja vankityrmässä kuin täällä? Ja jos teidät lähetetään maanpakoon tahi vaikkapa pakkotyöhön, niin olisiko se sitten pahempaa kuin istua täällä sairaalan sivurakennuksessa? Minusta ei se pahempaa ole ... mitä te sitten pelkääte?

Nämä sanat nähtävästi vaikuttivat Ivan Dmitritshiin. Hän istuutui rauhallisesti.

Oli kello viiden aika iltapäivällä, jolloin Andrei Jefimitsh tavallisesti astuskeli huoneissaan ja Daria häneltä kysyi, saisiko tuoda olutta. Ilma oli kirkas ja tyyni.

— Minä läksin puolisen syötyäni kävelyille, niin päätin pistäytyä tännekin, sanoi tohtori.

— Ulkona on jo täysi kevät.

— Mikä kuu nyt on? Maaliskuuko? kysyi Ivan Dmitritsh.

— Niin, maaliskuun loppupuoli.

— Onko likaista ulkona?

— Ei varsin. Puistossa näkyvät jo käytävät.

— Nyt olisi hauskaa saada ajaa vaunuissa jonnekin ulkopuolelle kaupungin, sanoi Ivan Dmitritsh, hieroen punaisia silmiään ikäänkuin unesta selvitäkseen, — sitten palata takasin lämpimään, viihdykkääseen kambariin ja ... ja olla parannuksilla oikein kunnan tohtorin luona, joka ymmärtäisi pääntautia... En ole pitkään aikaan enää elänyt ihmisiksi... Ja täällä on niin inhottavaa! Ylenmäärin inhottavaa!

Eilisen kiihtymyksen johdosta hän oli vielä uuvuksissa ja hervoton ja puheli vastahakoisesti. Hänen sormensa tutisivat ja kasvoista näkyi, että hänellä oli kova päänkivistys.

— Lämpimän, viihdykkään kammarin ja tämän sairaalanhuoneen välillä ei ole minkäänlaista erotusta, sanoi Andrei Jefimitsh. — Ihmisen rauha ja onni eivät ole ulkopuolella häntä, vaan hänessä itsessään.

— Mitenkä se on ymmärrettävä?

— Tavallinen ihminen odottaa onnen tahi onnettomuuden tulevaksi ulkoapäin, niinkuin esimerkiksi vaunuista tahi kammarista, ajatteleva ihminen sitä vastoin omasta itsestään.

— Menkää ja saarnatkaa sitä viisautta Kreikkaan, missä on lämmin ja tuoksua pomeranssille, mutta täällä se ei ole ilmanalaan soveltuva. Kenenkä kanssa minä äsken puhelin Diogeneksesta? Teidänpö vai kenenkä?

— Minun kanssani eilen.

— Diogenes ei ollut kammarin ja lämpimän huoneen tarpeessa; siellä on ilmankin kuuma... Ei muuta huolta kuin makaa tynnyrissä, ja syö appelsiineja ja öljymarjoja. Vaan annas että hän olisi osunut Venäjälle asumaan, niin hän jo toukokuussa olisi pyrkinyt huoneeseen, joulukuusta puhumattakaan. Olisi pakkanen käperryttänyt miehen niin että olisi leikki ollut kaukana.

— Ei. Kylmää voipi, kuten yleensä millaisia kipuja hyvänsä, olla tuntematta. Markus Aurelius on sanonut: "Kipu on kivun elävää kuvittelua mielessä: ponnista tahtoasi päästäksesi vapaaksi tästä kuvittelusta, karkota se mielestäsi, lakkaa valittamasta, niin kipu häviää!" Tämä on tosi. Viisaan, tahi yleensä vain ajattelevan, järkevän ihmisen huomattavia puolia on juuri se, että hän halveksii tuskia; hän on alati tyytyväinen eikä mikään herätä hänen ihmettelyään.

— Minä olen siis tylsämielinen, koska kärsin, olen tyytymätön ja ihmettelen ihmisten konnuutta.

— Tuota te puhutte vaan suotta. Jos te useammin ajattelisitte, niin te tulisitte käsittämään, kuinka mitättömiä kaikki ne ulkonaiset seikat ovat, jotka saattavat mieleemme kuohuksiin. Täytyy pyrkiä ymmärtämään elämää ja sitä mikä elämässä on tosihyvää.

— Ymmärtämään ... toisti Ivan Dmitritsh synkistyen. — Ulkonaisia, sisällisiä... Kuulkaa, minä en käsitä tätä. Minä tiedän vaan sen, sanoi hän, nousten seisaalleen ja silmäillen vihastuneena tohtoriin, — että Jumala on luonut minut lämpimästä verestä ja hermoista, kuuletteko? Ja orgaanisen kudoksen, jos se on elinkykyistä, täytyy vastata mihinkin kiihotukseen. Ja minä vastaan! Kipuihin minä vastaan huudoilla ja kyynelillä, konnamaisuuteen vastaan suuttumuksella, ilkeyteen vastaan inholla. Minun mielestäni tätä vasta elämäksi kutsutaankin. Mitä alemmalla asteella organismi on, sitä vähemmin

tunteellista se on ja sitä heikommin se vastaa kiihotukseen, ja mitä ylemmällä asteella se on, sitä herkkätuntoisempi se on ja sitä tarmokkaammin se vastaa todellisuuden vaikutuksiin. Kuinka voi olla tietämättä sitä? Tohtori olette, ettekä tiedä näin vähäpätöisiä asioita! Voidakseen halveksia tuskia, olla alati tyytyväinen eikä milloinkaan herätä mitään ihmettelemään, niin on tultava tuollaiseksi, — ja Ivan Dmitritsh osotti paksua, lihavuuteensa pakahtuvaa talonpoikaa, — tahi antauduttava tuskien karaistavaksi siihen määrään, ettei ollenkaan enää tunne niitä, toisin sanoin, lakattava elämästä. Suokaa anteeksi, minä en ole ajattelija enkä filosofi, jatkoi Ivan Dmitritsh ärtyisästi, — enkä mitään siinä suhteessa ymmärrä. Minä en ole siinä tilassa että kykenisin ajattelemaan.

— Päinvastoin, te ajattelette mainiosti.

— Stoalaiset, joita te jätkyttelette, olivat merkillisiä miehiä, mutta heidän oppinsa kangistui jo parituhatta vuotta sitten eikä ole rahtuakaan hievahtanut eteenpäin, eikä hievahda, sillä siltä puuttui käytännöllisyyttä ja elinvoimaa. Se voitti puolelleen vain pienen vähemmistön, joka kuluttaa elämänsä turhissa tieteellisissä harrastuksissa ja kaiken maailman oppien muistelemisessa, enemmistö sitä vastoin ei käsittänyt sitä. Oppi, joka saarnaa välinpitämättömyyttä rikkouden ja elämän mukavuuksien suhteen, tuskien ja kuoleman halpana pitämistä, on äärettömälle enemmistölle aivan käsittämätön, siksi kun tämä enemmistö ei koskaan ole nähnyt rikkautta, ei elämän mukavuuksia, ja tuskien halveksiminen olisi siitä samaa kuin itse elämän halveksiminen, sillä koko ihmisen olemushan ei ole muuta kuin nälän, kylmän, loukkausten, menetysten ja, hamletinmäisen kuolemanpelon tuntemista. Näissä tuntemuksissa on koko elämä: se voi tuntua rasitukselta, sitä voi vihata, mutta halveksia sitä ei voi. Vieläkin siis toistan, stoalaisten opilla ei voi koskaan olla tulevaisuutta, ja kuten näette, ovat vuosisadan alusta tähän päivään saakka taistelu, herkkyyys kivuille ja kyky vastata kiihotukseen yhä edistyneet ..

Ivan Dmitritsh kadotti yhtäkkiä ajatustensa langan, pysähtyi ja pyyhki harmistuneena otsaansa.

— Tahdoin sanoa jotakin hyvin tärkeää, vaan eksyin tolalta, lausui hän, — Mistä puhuinkaan? Niin aivan! Kuulkaahan vieläkin: joku stoalainen möi itsensä orjaksi ostaakseen vapaaksi erään lähimäisensä. Näette siis, että stoalainenkin vastasi kiihotukseen, koskapa moiseen jalomieliseen tekoon, itsensä alttiiksipanemiseen lähimäisensä hyväksi, vaaditaan kiihtynyttä, säälivää sydäntä. Minä olen täällä vankilassa unhottanut kaikki, mitä ennen olen lukenut, muuten voisin esiintuoda vielä jotakin. Otetaanpa esimerkiksi Kristus. Kristus vastasi todellisuuteen sillä, että itki, nauroi, murehti, vihastui, vieläpä ikävöikin; ei Hän mennyt hymyillen kärsimyksiänsä vastaan eikä halveksinut kuolemaa, vaan rukoili Getsemanen tarhassa, että tämä malja menisi Häneltä pois.

Ivan Dmitritsh naurahti ja istui.

— Olkoonpa että ihmisen rauha ja onni eivät ole ulkopuolella häntä, vaan hänessä itsessään, lausui hän. — Olkoonpa että tuskia tulee halveksia sekä ettei mitään tule ihmetellä. Vaan millä perusteella te juuri sitä vaaditte? Oletteko te ajattelija? Oletteko te filosofi?

— Minä en ole filosofi, vaan sen tärkeyttä tulee jokaisen terottaa mieleen sentähden, että se on järkevää.

— Ei, minä tahdon tietää, minkätähden te ymmärtämisen asiassa, kärsimysten halveksimisessa ynnä muussa pidätte itseänne kompetenttina? Oletteko te kärsinyt jolloinkin? Onko teillä käsitystä kärsimyksistä tai tuskista? Saanko luvan kysyä: piestiinkö teitä lapsena?

— Ei, vanhempani eivät hyväksyneet ruumiillisia rangaistuskeinoja.

— Minua sitävastoin isäni pieksi armottomasti. Isäni oli jyrkkä, hemoroideja sairastava virkamies, jolla oli pitkä nenä ja kellertävä kaula. Vaan puhukaamme teistä. Koko elämässänne kukaan ei ole sormellaan kajonnut teihin, kukaan ei ole pelotellut, ei lyönyt teitä; terve olette kuin härkä. Kodissanne saitte kasvaa, isä kustansi koulunkäyntinne, jonka jälkeen te heti astuitte tyhjätöimittajavirkaanne. Enempi kuin kaksikymmentä vuotta on teillä ollut käytettävänä vapaa asunto lämmön ja valon kanssa, siihen palvelija lisäksi, ja itse olette oikeutettu tekemään työtä kuinka ja minkä verran itse lystätte, vaikka ette tekisi mitään. Luonnostanne olette laiska ja velto, ja sentähden pyritte järjestämään elämänne siten, ettei mikään teitä häiritsisi tahi paikaltanne hievahduttaisi. Toimet jätitte välskärin ja muiden hylkyjen huostaan, ja itse istua nökötitte lämpimässä ja hiljaisuuteen hautauneena, säästitte rahoja, lueskelitte kirjoja, sulostutitte elämäanne ylevän joutavilla mietelmillä ja (Ivan Dmitritsh katsahti tohtorin punaiseen nenään) juomisella. Sanalla sanoen, elämää te ette ole nähnyt, ette tunne sitä ollenkaan, ja todellisuuteen olette tutustunut ainoastaan teoreettisesti. Kärsimyksiä te taas halveksitte ja annatte kaiken mennä mitään ihmettelemättä vallan yksinkertaisesta syystä: turhuuden turhuus, ulkonainen ja sisällinen, elämän, kärsimysten ja kuoleman halveksiminen, käsittäminen, todellinen hyvä, kaikki tämä on sitä filosofiaa, joka niin mainiosti soveltuu venäläiselle aito vetelehtijälle. Sattuupa esimerkiksi että näette talonpojan lyövän vaimoan. Mitäpä maksaisi tuota puolustaa? Lyököön, molemmathan he kuitenkin kuolevat varhemmin tahi myöhemmin; eikä lyöminen sen lisäksi ole loukkauksena sille jota lyödään, vaan lyöjälle itselleen. Juoppous on pahe eikä se lainkaan sovellu ihmiselle, mutta joit häntä tahi olit juomatta, kuoleminen sinun yhtäkaikki on. Tulee eukko, jonka hampaita särkee... Mitähän siihen sanoisit? Kipu on kivun elävää kuvittelemista mielessä ja lisäksi, eihän kukaan kivuitta saata päästä maailmasta, senpä vuoksi mene sinä eukko maisten matkaasi, salli minun rauhassa hautoa mietteitäni ja juoda viinaa. Nuori mies pyytää neuvoa, miten olla kuin eleä; joku toinen ennenkuin vastaisi niin vähäisen toki ajattelisi, mutta tässä on vastaus heti valmiina: pyri käsittämään elämää tahi todellista hyvää. Vaan mikä se oikein on tuo kummallinen "todellinen hyvä?" Vastausta ei tietysti ole. Meitä pidetään täällä ristikkojen takana, sorretaan, kidutetaan, mutta se on kaikki vaan hyvää ja järkevää, sentähden että tämän sairaalanhuoneen ja lämpimän, viihdykkään kammarin välillä ei ole minkäänlaista eroa. Mukavaa filosofiaa: ei ole mitään tekemistä, omatunto on puhdas, ja itsestäsi tunnut olevasi filosoofi... Ei, hyvä herra, filosofiaa se ei ole, ei syväaatteisuutta, ei katsantokannan laveutta, vaan laiskuutta, silmänkääntäjätömpujen harjoittamista, unteloa hulluutta... Juuri! ja taas joutui Ivan Dmitritsh suuttumuksensa valtaan. — Kärsimyksiä halveksitte, vaan annas että sormeanne loukataan oven välissä, niin huudatte minkä kurkusta lähtee!

— Ehkenpä huudakaan, virkahti Andrei Jefimitsh sävyisästi naurahtaen.

— Ette te huuda! Entä jos teitä kohtaisi halvaus tahi jos joku sekamölä, tai heittiö, asemansa ja virka-arvonsa turvissa, loukkaisi teitä julkisesti ja te tietäisitte hänen pääsevän

siitä rangaistuksetta, — kyllä sitten tietäisitte mitä se on, opettaa muita ymmärtämään elämää ja todellista hyvää.

— Tuo on aivan omaperäistä, sanoi Andrei Jefimitsh, naurahtaen mielihyvissään ja hykertäen kämmeniään. — Minä olen ilonhämmästyksellä havainnut taipumuksenne yleistelyyn, ja luonteenkuvaukseni, jonka vastikään toitte julki, on kerrassaan loistava. Tunnustan että keskustelu teidän kanssanne tuottaa minulle ääretöntä huvia. No niin, minä olen kuunnellut teitä, suvaitkaapa tekin nyt kuunnella minua ..

XI.

Keskustelu jatkui vielä noin tunnin ajan ja teki Andrei Jefimitshiin nähtävästi syvän vaikutuksen. Hän rupesi käymään sivurakennuksessa joka päivä. Hän kävi siellä aamusin sekä puolisen jälkeen ja usein hän vielä iltahämärissäkin istui keskustelemassa Ivan Dmitritshin kanssa. Ensi aikoina Ivan Dmitritsh kaihtoi häntä, epäili häntä pahoista aikeista ja ilmaisi avoimesti vihansa häntä kohtaan, vaan tottui sittemmin häneen ja muutti entisen jyrkän käytöksensä alavan ironilliseen.

Ennen pitkää sairaalassa levisi huhu, että tohtori Andrei Jefimitsh on ruvennut käymään huoneessa N:o 6. Ei kukaan — ei välskäri, ei Nikiitta, eikä sairaanhoitajattaret voineet käsittää, miksi hän siellä kävi, miksi hän tuntikausia siellä istui, mitä hän siellä puheli ja miksi hän ei kirjoittanut reseptejä. Hänen käytöksensä tuntui kummalliselle. Mihail Averjanitsh kävi useasti hänen luonaan tapaamatta häntä kotona, mitä ennen ei koskaan tapahtunut, ja Daria hyvä oli vallan pyöräpäisnä sen johdosta ettei tohtori enää juonut olutta määräajoilla, vieläpä toisinaan myöhästyi päivälliseltä.

Kerran, se oli jo kesäkuun lopulla, tohtori Hobotow tuli jollekin asialle Andrei Jefimitshin luo; tämä kun ei ollut sisällä tavattavana, lähti hän etsimään häntä ulkoa; pihalla hänelle sanottiin, että vanha tohtori oli mennyt mielenvikaisten luo. Tultuaan sivurakennukseen ja pysähdyttyään eteisessä, Hobotow kuuli seuraavan keskustelun:

— Meidän mielipiteemme eivät koskaan tule käymään yhteen ettekä te saa minua käännetyksi omaan uskoonne, puhui Ivan Dmitritsh kiihdyksissään. — Todellisuutta te ette tunne vähääkään ettekä ole koskaan kärsinyt, vaan olette, kuten verimato, alati elänyt muiden kärsimysten läheisyydessä; minä sitä vastoin olen kärsinyt yhtämittaa syntymästäni tähän päivään saakka. Sentähden sanon suoraan: minä pidän itseäni kaikissa suhteissa teitä korkeampana ja pätevämpänä. Ette te kelpaa minun neuvojakseni.

— Minä en ensinkään pyydä kääntää teitä omaan uskooni, vastasi Andrei Jefimitsh hiljaisella äänellä ja pahoillaan siitä, ettei häntä tahdottu ymmärtää. — Mutta kysymys ei olekaan siinä, ystäväni. Kysymys ei ole siinä, että te olette kärsinyt, minä en. Kärsimykset samoin kuin ilot ovat ohimeneviä - heitetään ne sikseen, olkoot ne Herran nimessä! Kysymys on siinä, että me, te ja Tiina, ajattelempa; me näemme toinen toisessamme ihmisiä, jotka kykenevät ajattelemaan ja miettimään, ja se tekee meidät solidaarisiksi, vahvoiksi, olkoot mielipiteemme kuinka eroavia tahansa. Jospa tietäisitte, ystäväiseni, kuinka kyllästynyt minä olen yleiseen mielettömyyteen, kiittämättömyyteen, tylsyyteen ja mimmoisella ilolla minä joka kerran keskustelen teidän kanssanne! Te olette ymmärtäväinen mies ja te viehätätte minua.

Hobotow aukasi oven hiukan raolleen ja silmähti huoneeseen; Ivan Dmitritsh, patalakki päässä, ja tohtori Andrei Jefimitsh istuivat rinnatusten vuoteella. Mielenvikainen väenteli kasvojaan, vavahteli ja kouristuksentapaisesti veti viittaa ympärilleen, tohtori sitä vastoin istui liikkumatta, pää painuksissa, ja hänen kasvonsa olivat punaiset, ilmaisten avuttomuutta, surua. Hobotow kohautti olkapäitään, naurahti ja katsahti Nikiittaa silmiin. Olkapäitään kohautti Nikottakin.

Toisena päivänä Hobotow tuli sivurakennukseen yhdessä välskäriin kanssa.

Molemmat seisoivat eteisessä ja kuuntelivat.

— Eiköhän setä vaan ole tullut löyhkäreiksi? sanoi Hobotow tullessaan ulos sivurakennuksesta.

— Herra auta ja varjele meitä syntisiä! huokasi jumalinen Sergei Sergeitsh, huolellisesti kierrellen likaluosia etteivät kiiltävän kirkkaat saappaansa tulisi saveen. — Minä puolestani tunnustan, arvoisa Jevgenij Fedoritsh, että tätä olen jo kauan odottanut!

XII.

Siitä lähtien Andrei Jefimitsh alkoi huomata ympärillään jonkinlaista salakähmäisyyttä. Rengit, hoitajattaret ja sairaat loivat kohdatessaan häneen kysyviä katseita ja sitten kuiskehtivat keskenään. Tarkastajan pieni tyttö Maria, jota hän mielihyvällä aina tapasi kohdata sairaalan puutarhassa, ei enää tullut hänen luokseen, vaan lähti, kun tohtori hymyillen lähestyi häntä silittääkseen hänen päätään, ties mistähän syystä juoksemaan pakoon. Postimestari Mihail Averjanitsh, kuunnellessaan häntä, ei enää sanonut: "Aivan oikein," vaan käsittämättömässä hämmennyksessä sopersi: "Kyllä, kyllä, kyllä" ... ja katsoi häneen mieltäväisenä ja suruisena; jostakin syystä hän niinikään rupesi kehottelemaan ystäväänsä kieltäytymään viinan ja oluen nauttimisesta, mutta sitä hän, hienotuntoinen kuin oli, ei lausunut suoraan vaan ainoastaan viittauksilla, kertoen milloin eräästä pataljoonan päälliköstä, joka oli mies oiva, milloin rykmentinpapista suuresta velikullasta, jotka molemmat joivat niin, että tarvelivät terveytensä, mutta lakattuaan juomasta, paranivat täydellisesti. Pari kolme kertaa kävi Andrei Jefimitshin luona hänen virkaveljensä Hobotow; hänkin kehotti lopettamaan alkohoolijuomien nauttimisen ja ilman minkäänmoista näkyvää aihetta, suositteli otettavaksi bromikaaliumia.

Elokuussa Andrei Jefimitsh sai kaupungin valtuuston puheenjohtajalta kirjeen pyynnöllä saapua hänen luokseen hyvin tärkeän asian johdosta. Tultuaan määräajalla kaupunginhallitukseen Andrei Jefimitsh tapasi siellä sotilaspäällikön, piirikoulun tarkastajan, kaupunginhallituksen jäsenen, Hobotowin ja vielä erään lihavan, valkoverisen herrasmiehen, joka esitettiin hänelle tohtoriksi. Tämä tohtori, jolla oli puolalainen vaikeasti äännettävä sukunimi, asui kolmekymmentä virstaa kaupungista hevoskasvatuslaitoksessa ja oli nyt käymäselteään kaupungissa.

- Täällä on esiintuotu eräs asia, joka koskee teitä, kääntyi kaupunginhallituksen jäsen Andrei Jefimitshille puhumaan, sittenkun kaikki olivat tervehtineet ja ruvenneet istualle.
- Tässä Jevgenij Fedoritsh sanoo, että apteekilla ei ole tarpeeksi tilaa päärakennuksessa, ja että se siis olisi muutettava johonkuhun sivurakennuksista. Se voisi kyllä käydä päinsä, helpostihan se on tehty, mutta pääasia on, että sivurakennus kaipa uudistusta.
- Eipä se ilman uudistuksettakaan täytä tehtävänsä, lausui Andrei Jefimitsh mietittyään.
- Jos esimerkiksi nurkkasivustan korjaisi ja laittaisi apteekkia varten, niin tarvittaisiin siihen minun arvellakseni vähimmäkseen noin viisisataa ruplaa. Ja käytettynä siihen se pääoma ei tuota mitään.

Seurasi kotvan hiljaisuus.

— Minulla oli kunnia jo kymmenen vuotta sitten esittää, jatkoi Andrei Jefimitsh hiljaisella äänellä, — että tämä sairaala nykyisessä tilassaan kaupungille on liian kallis ylellisyystavara. Se rakennettiin 40-luvulla, mutta silloin oli varallisuustila toinen. Kaupunki uhraa liian paljon tarpeettomiin rakennuksiin ja hyödyttömiin virkoihin. Minun ajatukseni on, että niillä rahoilla, jos parempi järjestys saataisiin aikaan, voitaisiin kannattaa kaksikin mallikelpoista sairaalaa.

— No, niin olkaa te sitten niin hyvä ja hankkikaa tänne se parempi järjestys! virkkoi kaupunginhallituksen jäsen näsäkkäästi.

— Minulla oli jo kunnia esittää, että jättäisitte lääkintölaitoksen maalaishallinnon haltuun.

— Niin, jättäkäämme vain rahat maalaishallinnon käsiin, niin se ne varastaa, sanoi valkoverinen tohtori nauraen.

— Sehän on tavallista, myönsi kaupunginhallituksen jäsen ja naurahti myöskin.

Andrei Jefimitsh katsahti veltosti ja sumeasti valkoveriseen tohtoriin ja lausui:

— Olkaamme oikeudellisia.

Taas seurasi hiljaisuus. Tarjottiin teetä. Sotilaspäällikkö, ollen hyvin hämillään, kosketti pöydän yli Andrei Jefimitshiä käteen ja sanoi:

— Tepä olette meidät ihan kokonaan unhottanut, tohtori. Mutta teistähän on tullutkin munkki: ette pelaa korttia, ette rakasta naisia. Kuinka siis voisitte meikäläisten parissa viihtyä?

Kaikki rupesivat sitten puhumaan siitä, kuinka ikävätä kunnollisen ihmisen on asua tässä kaupungissa. Ei ole teatteria, ei soitantoa, ja viime tanssi-iltamassa klubissa oli lähes kaksikymmentä naista ja vain kaksi kavaljeeria. Nuoriso ei tanssi, koko ajan vaan tungeksii tarjoilupöydän ääressä tahi pelaa korttia. Andrei Jefimitsh rupesi harvaan ja hiljaisella äänellä, katsomatta kehenkään, puhumaan siitä, kuinka sääliä, kuinka syvästi sääliä on, että kaupunkilaiset kuluttavat elämänsä tarmon, sydämensä ja järkensä korttipeliin ja juoruihin, vaan eivät osaa eivätkä halua viettää aikaansa huvittavassa keskustelussa ja lukemisessa, eivät huoli siitä nautinnosta, jonka järjen viljely tuottaa. Henkinen kyky yksin on mieltä kiinnostavaa ja merkittävää, kaikki muu halpaa ja mitätöntä. Hobotow kuunteli virkaveljeään tarkkaavasti ja kysyi yhtäkkiä:

— Andrei Jefimitsh, monesko päivä tänään on? Saatuaan vastauksen, hän ja valkoverinen tohtori noloina kuten taitamattomuutensa oivaltaneet tutkijat, alkoivat Andrei Jefimitshiltä kysellä, mikä päivä tänään on, montako päivää on vuodessa, ja onko totta että sairaalan N:o 6:ssa asuu eriskummallinen tietäjä?

Vastaukseksi viimeiseen kysymykseen Andrei Jefimitsh punastui ja sanoi:

— On, hän on sairas, vaan hyvin viehättävä nuori mies.

Enempää ei häneltä kysytty.

Kun hän eteisessä puki palttoota päälleen, niin sotilaspäällikkö pani kätensä hänen olalleen ja sanoi huoaten:

— Meidän vanhusten on aika antautua lepoon!

Tultuaan kaupunginhallituksesta Andrei Jefimitsh käsitti, että tämä oli hänen mielentilaansa tutkimaan asetettu komissiooni. Hän muisti kysymykset, jotka hänelle tehtiin, punastui ja hänen tuli, ties miksikä, ensi kerran elämässään kovasti sääli lääketiedettä?

“Oi taivahinen isä, ajatteli hän, — vastahan he aivan äskettäin ovat kuulleet luentoja mielentautiopissa, ovat suorittaneet tutkintoja — mistä sitten tämä suuri tietämättömyys johtuu? Heillä ei ole käsitystäkään psykiatriasta.”

Ja ensi kerran elämässään hän tunsu itsensä loukatuksi ja häntä suututti.

Saman päivän iltasella oli Mihail Averjanitsh hänen luonaan. Tervehtimättä postimestari astui hänen eteensä, tarttui häntä molempiin käsiin ja lausui liikutetuin äänin:

— Herttaiseni, ystäväiseni, osottakaa minulle, että luotatte vilpittömään hyväntahtoisuuteeni ja pidätte minua ystäväjänne... Ystäväiseni! ja ehkäisten Andrei Jefimitshiä puhumasta, jatkoi hän yhä valtavammin liikutettuna: — minä rakastan teitä sivistyksenne ja ylevämielisyytenne tähden. Kuulkaa minua, herttaiseni! Tieteen säännöt velvottavat tohtoreja salaamaan teiltä totuutta, vaan minä puhun teille suoraa kieltä kuin sotilas ainakin: te olette sairas! Älkää pahastuko ystäväni, mutta se on totta, sen ovat jo aikaa sitten kaikki ympäristön asukkaat huomanneet. Vastikään tohtori Jevgenij Fedoritsh minulle sanoi, että teidän on välttämättömästi, jos tahdotte pitää huolta terveydestänne, antauduttava lepoon ja hankittava itsellenne virkistystä? Ja se onkin aivan totta! Se on erinomaista! Minä otan näinä päivinä virkalamoa ja lähdän matkalle muihin maihin haistamaan ilmaa muualla. Osottakaa nyt että olette ystäväni, matkustetaan yhdessä! Matkustetaan, karistetaan vanhuuden taakka hartioiltamme!

— Minä tunnen itseni aivan terveeksi, sanoi Andrei Jefimitsh mietittyään. — Mutta matkustaa minä yhtäkaikki en voi. Sallikaa minun jollakin muulla tavalla osottaa teille ystävyttäni.

Matkustaa jonnekin, tietämättä minkä tähden, ilman kirjoitta, ilman Dariaa, ilman oluetta, rikkoa ihan jyrkästi kahdenkymmenen vuoden ajalla vakaantunut elämänjärjestys, — moinen tuuma tuntui ensialussa hänestä hurjalta ja oudolta. Mutta hänen mieleensä muistui keskustelu kaupunginhallituksessa ja apeus, joka hänet valtasi kaupunginhallituksesta palatessaan, ja ajatus matkustaa vähäksi aikaa pois kaupungista, jossa typerät ihmiset pitävät häntä hulluna, välähti hänestä kauniilta.

— Mihinkä te sitten aiotte matkustaa? kysyi hän.

— Moskovaan, Pietariin, Varsovaan... Varsovassa vietin viisi onnellisinta päivää elämässäni. Kerrassaan ihmeellinen kaupunki! Matkustetaan, herttaiseni!

XIII.

Viikon kuluttua Andrei Jefimitshiä kehoitettiin antautumaan lepoon, se on pyytämään eroa virasta, jonka hän välinpitämättömänä tekikin, ja vielä viikon kuluttua hän ja Mihail Averjanitsh jo istuivat kyytikärryissä ajaen lähimmälle rautatienasemalle. Päivät olivat viileät ja kirkkaat, taivas oli sinertävä ja ilmanranta selliä Kaksisataa virstaa asemalle ajoivat he kahdessa vuorokaudessa ja yöpyivät kaksi kertaa matkalla. Kun majataloissa tarjottiin teetä huonosti pestyistä laseista tahi kuhnailtiin hevosta valjastettaissa, niin Mihail Averjanitsh karahti punaiseksi, vapisi koko ruumiissaan ja kiljui: "Suu kiinni! Ei mitään mukinata!" Kärryissä istuessaan hän taas yhtämittaa, pitämättä hetkenkään lomaa, kertoili matkoistaan Kaukasiassa ja Puolan kuningaskunnassa. Kuinka paljon siellä olikaan seikkailuja ja mimmoisia kohtauksia! Hän puheli kovalla äänellä ja tekeytyi puhuessaan niin kummastuneen näköiseksi, että saattoi luulla hänen valehtelevan. Lisäksi hän kertoillessaan hengitti suoraan Andrei Jefimitshin kasvoihin ja nauraa hohotti hänelle korvaan. Tämä tuntui tohtorista vastenmieliseltä ja häiritsi häntä ajattelemasta ja pitämästä mieltänsä koossa.

Rautatiellä he säästäväisyydestä matkustivat kolmannessa luokassa tupakoimattomien vaunussa. Yleisö oli puoleksi siistiä. Mihail Averjanitsh tuota pikaa tutustui kaikkien kanssa ja, muuttelehtien penkistä penkkiin, puhua pauhasi, ettei pitäisi matkustaa näillä inhottavilla teillä. Yltympärillä näkee vain rosvousta harjoitettavan! Toista on kulkea hevosella ratsain: pyyhkäsee päivässä satakunta virstaa ja tuntee itsensä terveeksi ja raittiiksi. Katovuodet taasen ovat meillä seurauksena siitä, kun Pinskin suot kuivatettiin. Kaikkiällä epäjärjestys hirmuinen. Hän tulistui, puhui kovalla äänellä eikä suonut muille suunvuoroa. Tuo yhtämittäinen laverteleminen yhdessä ehtimiseen uudistuvain naurunhohotusten ja mahtavien kädenviitteiden kanssa — vaivasi Andrei Jefimitshiä.

"Kumpi meistä kahdesta on hullu? ajatteli hän myrtyneenä. — Minäkö, joka koetan olla matkustajia häiritsemättä, vai tuoko itsekäs, joka pitää itseään kaikkia muita viisaampana ja miellyttävämpänä eikä sentähden anna kenellekään rauhaa?"

Moskovassa Mihail Averjanitsh pukeutui sotilastakkiin, josta puuttui olkalappuja, sekä punareunuksilla varustettuihin housuihin. Kaduilla kävi hän sotilaslakki päässä ja viitta päällä, ja sotamiehet tekivät hänelle kunniaa. Andrei Jefimitshin mielestä ystävänsä tällöin näytti mieheltä, joka herrastavoistaan, joita hänellä joskus lienee ollut, oli hukannut kaikki mitä niissä oli hyvää ja jäänyt pitämään ainoastaan sen mikä niissä oli huonoa. Hän vaati halusta itselleen palveluksia, vieläpä silloinkin, kun ne eivät lainkaan olleet tarpeen vaatimia. Tulitikut olivat hänen edessään pöydällä, ja hän näki ne, vaan siitä huolimatta huusi hän tarjurille, että tämä antaisi hänelle tikkuja; sisäpiian nähden hän ei häikäillyt käydä yksissä alusvaatteissa; lakeijoja hän ilman erotuksetta, niin vanhoja kuin nuoria, sinutteli ja suuttuessaan haukkui heitä pölkyiksi ja tolvanoiksi. Tämä oli Andrei Jefimitshistä tosin herrasmaista, mutta samalla ilettävää.

Ihan ensin Mihail Averjanitsh vei ystävänsä Iverskajaan. Hän rukoili hartaasti, polvistui maahan ja vuodatti kyyneliä, ja kun oli lopettanut, huokasi hän syvään ja sanoi:

— Vaikka ei uskokaan, niin tuntuu kumminkin rauhallisemmalta kun rukoilee. Suudelkaa,

ystäväni, tekin kuvaa!

Andrei Jefimitsh joutui äimille ja suuteli Jumalan kuvaa ja Mihail Averjanitsh mytisti huuliaan ja, huojuttaen päätään, alkoi taas rukoilla kuiskaavalla äänellä ja taas kiertyivät kyynelet hänen silmiinsä. Sitten menivät he Kremliin ja katselivat mahdollottoman suurta tykkiä ja isoa kirkonkelloa, koskettelivatpa niitä sormillaankin, ihailivat kaunista maisemaa Moskva-joen tuolla puolen, kävivät Vapahtajan kirkossa ja Rumjantsevin museossa.

Puolisen söivät he Tjestovilla. Mihail Averjanitsh silmäili kauan ruokalistaa, silitteli poskipartaansa, ja sanoi ravintoloihin hyvin koteutuneen herkuttelijan äänellä:

— Katsotaanpa enkelini, mitä teillä tänään on meille tarjottavana! XIV.

Tohtori käyskenteli ja katseli, söi ja joi, mutta aina oli hänessä vallalla sama harmintunne Mihail Averjanitshia kohtaan. Häntä halutti päästä ystävästään lepoon, erota hänestä, piileytyä, mutta tämä ystävä se piti velvollisuutenaan olla laskematta häntä askeltakaan itsestensä poistumaan ja hankkia hänelle mahdollista enemmän huvituksia. Kun ei ollut mitään katseltavaa hauskutti hän Andrei Jefimitshiä puhelemisella. Pari päivää Andrei Jefimitsh kärsi tätä, mutta kolmantena päivänä ilmoitti hän ystävälleen olevansa sairas ja haluavansa jäädä koko päiväksi kotiin. Ystävänsä sanoi, että siinä tapauksessa hänkin jää kotiin. Täytyyhän itse asiassa suoda lepoakin ruumiilleen, muuten ei kohta puoleen jaksa jäsentäkään järkähyttää. Andrei Jefimitsh kävi sohvalle pitkäkseen, kasvot selkämystään päin ja, kiristäen hampaitaan, kuunteli ystävänsä, joka lämpimästi vakuutti hänelle, että Ranska ennemmin tai myöhemmin kukistaa Saksan, että Moskovassa on varsin paljon taskuvarkaita ja ettei karvan mukaan sovi päättää hyvän hevosen ominaisuuksia. Tohtorin korvat alkoivat humista ja hän sai kovan sydämentykytyksen, mutta kumminkin esti hienotunteisuus häntä sanomasta, että ystävä pitäisi suunsa kiinni tahi menisi matkaansa. Onneksi Mihail Averjanitsh kohta kyllästyi hotellin numerossa istumiseen ja järestä puolisen hän lähti ulos.

Jäätyään yksin Andrei Jefimitsh antautui levon tunteeseen. Kuinka herttaista olikaan maata sohvalla ja tuntea olevansa yksin huoneessa! Todellinen onni ei ole yksinäisyydettä mahdollinen. Siitä johtui ajatus, että langennut enkeli kaiketi herkesi Jumalalle uskottomaksi sentähden, että se halusi yksinäisyyttä, jota enkelit eivät tunne. Andrei Jefimitshin teki mieli ajatella viime päivinä kuulemiaan ja näkemiään, mutta se oli mahdotonta, sillä Mihail Averjanitsh ei mennyt hänen mielestään.

“Mutta hänhän otti virkaloman ja lähti matkalle kanssani yksistään ystävydestä, jalomielisyydestä, ajatteli tohtori harmissaan. — Mitään pahempaa ei ole, kuin tällainen ystävyden nimessä harjoitettu holhous. Hän on nähtävästi sekä hyvä että jalosydäminen ja ilomielinen, mutta kuitenkin ikävä. Niin sietämättömän ikävä. Samoin ikään on ihmisiä, jotka aina vain puhuvat viisaita, kauniita sanoja, mutta siitä huolimatta tuntuvat typeriltä ihmisiltä?”

Sitä seuraavinakin päivinä Andrei Jefimitsh oli olevinaan sairas eikä liikkunut kammaristaan ulos. Hän makasi kasvot selkämystään päin ja kärsi, milloin ystävä hauskutti häntä puhelemisella, tahi lepäsi, milloin ystävä oli poissa. Häntä suututti oma itsensä, miksi hän oli lähtenyt matkalle, ja häntä suututti ystävänsä, joka päivä päivältä kävi yhä puheliaammaksi, yhä tungettelevammaksi; hän ei mitenkään enää saanut

ajatuksiaan vakavaan, juhlalliseen vireeseen.

“Tämä se onkin todellisuus, josta Ivan Dmitritsh puhui, joka pitää minua kynsissään, ajatteli hän suuttuneena omaan pikkumaisuuteensa. — Joutavaa kaikki tyyni... Tulen kotiin ja alan elää entisekseen...”

Pietarissa ei asiointila yhtään parantunut: päiväkausiin hän ei liikahtanut ulos hotellin numerosta, makasi sohvalla ja nousi ainoastaan juomaan oluttaan.

Mihail Averjanitsh koko ajan vain kiiruhti matkustamaan Varsovaan. — Ystäväiseni, mitä minä siellä teen? lausui Andrei Jefimitsh rukoilevalla äänellä. — Matkustakaa te yksin ja antakaa minun palata kotiin, minä pyydän!

— Ei millään muotoa! karahti Mihail Averjanitsh vastaan. — Se on ihan ihmeteltävä kaupunki. Siellä vietin viisi onnellisinta päivää elämässäni!

Andrei Jefimitshillä ei ollut tarpeeksi luonteenlujuuutta saattaakseen oman tahtonsa läpi ja niin hän, karaisten mielensä, matkusti Varsovaan. Täälläkään hän ei liikahtanut ulos hotellista, makasi sohvalla ja oli yrmeätä itselleen, ystävälleen ja lakeijoille, jotka itsepintaisesti kieltäytyivät ymmärtämästä venäjänkieltä, jota vastoin Mihail Averjanitsh, kuten tavallisesti terveenä, reiluna ja iloisena, aamusta iltaan samosi kaupungilla ja haki vanhoja tuttaviaan. Muutamia kertoja oli hän yötäkin poissa. Vietettyään kerran niinikään yön tietämätöntä missä, palasi hän kotiin varhain aamulla mieli kovasti kiihdyksissä, naama punaisena ja tukka pörröisenä. Hän asteli kauan nurkasta nurkkaan, pömisi jotakin itseksensä, pysähtyi sitten ja virkkoi:

— Kunnia ennen kaikkea!

Käväistyään vielä muutaman kerran lattian poikki, hän tarttui molemmin käsin päähänsä ja lausui traagillisella äänellä:

— Kunnia ennen kaikkea! Olkoon kirottu se hetki, jolloin minun ensiksi juolahti päähäni matkustaa tähän Baabeliin! Ystäväiseni, kääntyi hän tohtoriin, — halveksikaa minua: minä hävisin pelissä! Antakaa minulle viisisataa ruplaa!

Andrei Jefimitsh luki viisisataa ruplaa ja ojensi ne sanaa virkkamatta ystävälleen. Tämä vielä punaisena häpeästä ja vihasta, lausui katkonaisesti jonkun tarpeettoman valan, pani hatun päähänsä ja lähti. Parin tunnin kuluttua palattuaan hän heittäytyi nojatuoliin, huokasi raskaasti ja sanoi:

— Kunnia on pelastettu! Lähdetään matkalle, ystäväni! Minä en tahdo olla hetkeäkään kauemmin tässä kirotussa kaupungissa. Taskuvargaat! Itävaltalaiset nuuskijat!

Ystävysten palatessa omaan kaupunkiin, oli jo marraskuu ja katuja peitti paksu lumi. Andrei Jefimitshin sijan täytti tohtori Hobotow; hän asui vielä vanhassa asunnossaan, odottaen milloin Andrei Jefimitsh palaisi takasin ja puhdistaisi sairaalan asunnon. Rumamuotoinen nainen, jota hän kutsui keittäjättäreksensä, asui jo muutamassa sivurakennuksista.

Kaupungilla liikkui jo uusia sairaalan juoruja. Puheltiin että rumamuotoinen nainen oli joutunut riitaan tarkastajan kanssa ja että tämä olisi maannut polvillaan hänen edessään ja pyytännyt anteeksi.

Kotiin tultuaan Andrei Jefimitshin heti seuraavana päivänä täytyi hakea itselleen asuntoa.

— Ystäväni, sanoi hänelle postimestari arastellen, — suokaa anteeksi epähieno kysymykseni ja sanokaa, mimmoiset varat teillä on?

Andrei Jefimitsh luki ääneti rahansa ja sanoi:

— Kahdeksankymmentäkuusi ruplaa.

— Minä en kysy sitä, sanoi Mihail Averjanitsh hämillään, väärinymmärtäen tohtorin vastauksen. — Minä kysyn, mimmoiset varat teillä yleensä on.

— Minähän jo sanoin: kahdeksankymmentäkuusi ruplaa... Enempää minulla ei ole.

Mihail Averjanitsh piti tohtoria rehellisenä ja jalomielisenä miehenä, mutta arveli kuitenkin, että hänellä ainakin olisi kahteenkymmeneen tuhanteen nouseva omaisuus säästöissä. Nyt sitävastoin saatuaan tietää että Andrei Jefimitsh on kerjäläinen, ettei hänellä ole mitä elannokseen välttämättömästi tarvitsee hän ties miksikä ratkesi itkuun ja syleili ystäväänsä.

XV.

Andrei Jefimitsh asui muutaman Bjelova nimisen porvarisnaisen talossa, jossa kaikkiaan oli kolme kammaria ja kyökki. Kaksi niistä, joissa ikkunat olivat kadulle päin oli tohtorin asuttavana, kolmannessa huoneessa ja kyökissä asuivat Daria ja emäntä kolmen lapsen kerällä. Väliin emännän yövieraaksi päätyi hänen rakastajansa, juopunut työmiesrenttu, joka elämöi yöt läpeensä ja saattoi lapset ja Darian kauhuihinsa. Kun hän ilmoitui ja istuttuaan kyökkiin, rupesi vaatimaan viinaa, niin kaikkien kävi olo hyvin ahtaaksi ja tohtori otti säälistä itkevät lapset luokseen, pani heidät huoneensa lattialle maata ja se tuntui hänestä aika huvittavalta.

Aamulla hän kuten ennenkin nousi kello kahdeksan aikaan ja teen juotuaan istui lukemaan vanhoja kirjojaan ja lehtiään. Uusien hankkimiseen hänellä ei ollut enää rahoja. Senköhantähden, että kirjat olivat vanhoja, vai siksiköhän, että ympäristön olot olivat muuttuneet, niin ei lukeminen häntä enää niin suuresti viehättänyt, vaan tuntui väsyttävältä. Ettei aika kuluisi joutilaisuuteen, niin hän laati tarkan luettelon kirjoistaan ja liimaili niiden selkiin liput, ja tämä koneellinen näperröstyö tuntui hänestä huvittavammalta kuin lukeminen. Tuo yksitoikkoinen askaroiminen jollakin käsittämättömällä tavalla viihdytti hänen aatoksensa lepoon, hän ei ajatellut mitään ja aika kului nopeasti. Jopa sekin, kun hän kyökissä yhdessä Darian kanssa istui ja kuori potaattia tahi erotti rikkoja tatarisuurimoista, oli hänestä hauskaa. Lauantaisin ja sunnuntaisin hän kävi kirkossa. Seinänvierustalla seisten ja sulkien silmänsä, hän kuunteli laulua ja ajatteli isää, äitiä, yliopistoa, uskontoja; hänen sydämeensä laskeutui rauha ja surumielisyys ja lähtiessään kirkosta hänen oli sääli, että virka niin pian päättyi.

Hän kävi kaksi kertaa sairaalassa puhutellakseen Ivan Dmitritshiä. Mutta molemmilla kerroilla Ivan Dmitritsh oli tavattomasti kiihdyksissään ja kiukkuisella päällä; hän pyysi että hänet jätettäisiin rauhaan, sillä hän oli jo aikaa sitten kyllästynyt turhaan lörpötykseen, ja sanoi, ettei hän muuta palkintoa kirotuilta, halpamielisiltä ihmisiltä kaikista kärsimyksistään pyydä, kuin että sulkisivat hänet yksinäisyyteen. Eikö sitäkään edes hänelle suoda? Kun Andrei Jefimitsh sanoi hänelle hyvästit ja toivotti hyvää yötä, niin hän molemmilla kerroilla puri hammasta ja toimitti tohtorin menemään hiiteen.

Ja nyt ei Andrei Jefimitsh oikein tiennyt, pitikö hänen mennä vielä kolmas kerta vai oliko parempi olla menemättä. Halu kuitenkin oli mennä.

Ennen aikaan Andrei Jefimitsh jälkeen puolisten asteli huoneissaan ja ajatteli, nyt hän sitä vastoin puolisesta iltateehen asti makasi sohvalla, kasvot selkämystään päin ja hautoi mitättömiä mietteitään, joista ei mitenkään voinut riistää itseään irti. Hän oli pahoillaan siitä, ettei hänelle enempi kuin kaksikymmentä vuotisesta palveluksesta annettu minkäänmoista eläkettä, ei kerrallista apua myöskään. Totta on ettei hän palvellut rehellisesti, mutta eläkkeenhän saavat kaikki, jotka palveluksessa ovat, katsomatta siihen,

ovatko rehellisiä vai vilpillisiä. Sehän nykyajan oikeudellisuutta juuri onkin, ettei virka-arvoilla, ritarimerkeillä ja eläkkeillä palkita siveellistä kuntoa ja ansioita, vaan kaikenmoisia virkoja yleensä, kuinka mitättömiä olisivatkin. Miksi hänen yksinään tulee olla poikkeuksena? Rahoja ei hänellä ollut yhtään. Häntä hävetti kulkea puotien ohi ja katsoa kartanonemäntää silmiin. Oluesta oltiin jo velkaa 32 ruplaa. Porvaritar Bjelovalle oltiin niinikään velassa. Daria möi salaa vanhoja vaatteita ja kirjoja ja valehteli emännälle, että kohta tohtori saa hyvin paljon rahaa.

Hän oli suuttunut itseensä, miksi hän matkalla tuli hukanneeksi ne tuhannen ruplaa, jotka hänellä olivat säästössä. Kylläpä ne nyt olisivat kelvanneet hänelle itselleenkin, nuo tuhatta ruplaa! Häntä harmitti se, etteivät ihmiset jättäneet häntä rauhaan. Hobotow katsoi velvollisuudekseen tuontuostakin käydä sairasta virkaveljeään katsomassa. Andrei Jefimitshistä oli kaikki hänessä niin peräti vastenmielistä: sekä hänen täyteläiset kasvonsa, tyhmän alava käytöksensä että pitkävartiset saappaansa; jopa "virkaveli"-sanakin hänen suussaan kuului inhottavalta; mutta kaikista vastenmielisintä oli se, että hän katsoi velvollisuudekseen parantaa Andrei Jefimitshiä ja uskoi itsekin, että hän todella parantaa. Sairaana luona käydessään hän joka kerran toi pullollisen bromikaaliumia ja rabarberipillerejä.

Mutta samaten kuin Hobotow katsoi Mihail Averjanitshkin velvollisuudekseen käydä ystävän luona ja hauskuttaa häntä. Joka kerran tuli hän ujostelemattoman vapaasti, nauraa hohotteli väkinäisesti ja alkoi Andrei Jefimitshiä vakuuttaa, että hän on tänään paljon terveemmän näköinen ja että hän Jumalan kiitos on paranemaan päin, ja tästä sopi päättää, että hän ystävänsä tilan piti toivottomana. Varsovan velkaa hän ei ollut vielä maksanut, se painoi häntä rasittavana häpeätaakkana ja piti hänen mieltään jännityksissä ja sentähden koki hän yhä kovemmin hohotella ja naurettavammin jutella. Hänen pakinansa ja kaskunsa tuntuivat nyt päättömiltä ja olivat vaivaksi Andrei Jefimitshille sekä hänelle itselleen.

Hänen tullessaan Andrei Jefimitsh tavallisesti kävi sohvalle pitkäkseen, kasvot selkämystään päin, ja kuunteli hampaitaan kiristäen; hänen sydämelleen laskeutui kerroksittain kuohaa ja joka kerran, kun ystävänsä lähti pois, hän tunsu tämän kuohan nousemistaan nousevan ja ikäänkuin tapailevan kurkkua.

Tukahduttaakseen nämä vähäpätöiset tunteet, hän kiireimmiten rupesi miettimään sitä, että hänen itsensä sekä Hobotowin että Mihail Averjanitshin täytyy varhemmin tahi myöhemmin hävitä, jättämättä luontoon, maailmaan minkäänmoista leimaa itsestään. Jos otaksuu, että miljoonan vuoden kuluttua maapallon sivu avaruudessa sattuu liihentämään joku henki niin näkee hän vain tomua ja alastomia kallioita. Kulttuuri, siveyslaki, kaikki katoaa silmän näkemättömiin. Mitä merkitsevät silloin häpeä puotimiehen edessä, mitätön Hobotow, Mihail Averjanitshin vastuksellinen ystävyys? Kaikki tuo on tyhjää, joutavaa.

Mutta tämmöisistä mietteistä ei ollut enää apua. Tuskin oli hän kuvaillut mielessään maapalloa miljoonan vuoden kuluttua, kuin alastoman kallion takaa jo näyttäytyi Hobotow pitkävartisissa saappaissa tahi väkinäisesti hohottava Mihail Averjanitsh, vieläpä kuului häveliäs kuiskaakin: "Varsovan velan, ystäväni, maksan aivan näinä päivinä... Ihan varmasti maksan..."

XVI.

Kerran Mihail Averjanitsh tuli jälkeen puolisten, jolloin Andrei Jefimitsh makasi sohvalla. Samaan aikaan sattui Hobotowkin tulemaan bromikaaliumipulloineen. Andrei Jefimitsh nousi vaivalla ylös, asettui istualleen ja nojasihe molemmin käsin sohvaan.

— Tänään, ystäväni, on kasvoillanne paljoa terveempi väri kuin eilen, alotti Mihail Averjanitsh. — Näytätte oikein reippaalta, oikein reippaalta!

— Jo nyt joutaisitte tulla terveeksi, virkaveli, sanoi Hobotow haukotellen. — Olette kai jo itsekin kyllästynyt tähän kaniteliin.

— Ja terveeksi tullaankin! sanoi Mihail Averjanitsh iloisesti. — Eletään vielä sata vuotta, paukautetaan!

— Ellei sata, niin kaksikymmentä vuotta ainakin, lohdutti Hobotow. — Ei mitään, ei mitään, älkää olko huolissanne, virkaveli... Heretkää jo varjoa heittäjästä?

— Vielä me itseämme näytämme! hohotti Mihail Averjanitsh ja taputti ystävää polvelle. — Vielä me näytämme! Ensi kesänä, jos Jumala suo, pyyhkäsemme Kaukasiaan ja ratsastelemme sen ristiin rastiin, ettei muuta kuin — kop, kop, kop! Ja Kaukasiasta tultuamme naida rämäytämme. — Mihail Averjanitsh iski viekkaasti silmää. — Hankitaan teille kassapää kainaloiseksi kanaksi, ystäväni...

Andrei Jefimitsh äkkiä tunsu, että vaaho tapaili kurkkua; hänen sydämensä tykytti valtavasti:

— Se on typerää! sanoi hän, kavahti kiivaasti ylös ja meni ikkunaan. — Ettekö te tosiaankin huomaa, että puhutte typeryyksiä?

Hän aikoi jatkaa pehmeästi ja kohteliaasti, vaan vasten tahtoansa puristi yhtäkkiä kädet nyrkkiin ja kohotti ne yli päänsä.

— Jättäkää minut! karjasi hän luonnottomalla äänellä, punastuen ja vavisten koko ruumiissaan. — Ulos! Ulos molemmat!

Mihail Averjanitsh ja Hobotow nousivat ja silmäilivät häntä alussa hämmästyneinä, sitten kauhuissaan.

— Ulos molemmat! kiljui Andrei Jefimitsh edelleen. — Typerät ihmiset. Lyhytjätkiset ihmiset! Minä en tarvitse ystävyttänne, en sinun lääkkeitäsi, kollo! Hävytöntä! Ilettävää!

Hobotow ja Mihail Averjanitsh katsoivat ällistyneinä toinen toiseensa, peräytyivät ovelle ja pujahtivat etehiseen. Andrei Jefimitsh sieppasi bromikaaliumipullon ja lähätti sen heidän jälkeensä; pullo murskautui kilahtaen kynnykseen.

— Korjatkaa luonne hiiteen! huusi hän itkunsekaisella äänellä, törmäten eteiseen. — Hiiteen!

Vieraitten lähdettyä Andrei Jefimitsh, vavisten kuin vilutaudissa, kävi sohvaan loikomaan ja toisti vielä kauan:

— Typerät ihmiset! Lyhytjätkiset ihmiset! Kun hän sitten rauhottui, niin juolahti hänen

päähänsä ihan ensiksi ajatus, että Mihail Averjanitsh raukka mahtoi nyt olla tavattomasti häpeissään ja surun lannistamana, ja että kaikki tämä on hyvin kauheaa. Ei milloinkaan ennen tämmöistä ollut tapahtunut. Missä oli silloin järki ja hienotuntoisuus? Missä käsityskyky ja filosofinen tyyntymielisyys?

Koko yössä tohtori ei voinut nukkua häpeästä ja suuttumuksesta omaan itseensä, ja aamulla noin kello yhdeksän aikaan hän lähti postikonttooriin ja pyysi postimestarilta anteeksi.

— Älkäämme muistelko sitä mikä on tapahtunut, sanoi Mihail Averjanitsh liikuttettuna ja huoaten ja puristi kovasti hänen kättään. — Joka mennyttä muistelee, siltä silmä puhkaistaan. Ljubavkin! huusi hän yhtäkkiä niin kovaan, että kaikki postiljoonit ja postissakävijät vavahtivat. — Tuo tänne tuoli! Ja sinä saat vuottaa! kiljasi hän eukolle, joka ristikon läpi työnsi hänelle sisäänkirjoitettua kirjettä? — Etkö näe että minä olen estetty? Älkäämme muistelko menneitä tapahtumia, pitkitti hän hempeästi, kääntyen Andrei Jefimitshiin. — Istukaa, ystäväni, pyydän nöyrimmästi.

Hän hivutteli hetkisen ääneti polviaan ja jatkoi sitten:

— Minulla ei ollut mielessänikään loukkautua teihin. Sairaus ei ole leikin asia, minä sen käsitän. Taudinkohtauksenne eilen säikähdytti meitä aika lailla, ja me puhelimme siitä, minä ja tohtori, jälestäpäin kauan aikaa. Miksi ette, hyvä ystävä, ryhdy oikein todenteolla hakemaan apua sairautenne? Onko tämä enää laitaa? Suokaa anteeksi ystävän avomielisyys, kuiskasi Mihail Averjanitsh, — te asutte mitä epäsuotuisimmissa ympäristön oloissa: ensi sijassa on teillä ahtaus ja epäpuhtaus, ja sitäpaitsi puuttuu teiltä hoitoa ja varoja, millä terveyttänne parantaa... Kallis ystäväni, me pyydämme teitä, tohtori ja minä, kaikesta sydämestämme, seuratkaa meidän neuvoamme: menkää sairashuoneeseen! Siellä on teillä ainakin terveellinen ruoka ja hoitoa ja olette lääkärin katsannon alaisena. Jevgenij Fedoritsh, vaikka onkin meidän kesken puhuen siveellisessä suhteessa haaksirikoon joutunut mies, niin on hän kuitenkin taitava lääkäri, johon voi täydellisesti luottaa. Hän lupasi minulle, että hoitaisi teitä parhaan kykynsä mukaan.

Tämä todellinen myötätuntoisuus ja postimestarin poskipäille yhtäkkiä vierähtäneet kyynelet liikuttivat syvästi Andrei Jefimitshiä. Kunnan ystävä, älkää uskoko! kuiskasi hän, pannen käden sydämelleen. — Älkää uskoko heitä! Se on petosta. Sairauteni on ainoastaan siinä, että minä kahdenkymmenen vuoden ajalla olen tavannut kaupungissa vain yhden ainoan viisaan ihmisen, ja sekin on hullu. Tautia ei ole minkäänlaista, minä olen vain joutunut lumottuun piiriin, josta en voi päästä pois. Minusta kaikki on yhdentekevää, olen valmis kaikkeen.

— Menkää sairashuoneeseen, ystäväni.

— Minusta samantekevä vaikka kuoppaan.

— Luvatkaa, ystäväni, että kaikessa tottelette Jevgenij Fedoritshia.

— Tottelen, sen lupaan. Mutta sanon vieläkin, arvoisa ystäväni, minä olen joutunut lumottuun piiriin. Kaikki, yksin ystäväni lämpimin osanottokin, on yhtynyt minua vastaan viedäkseen minut turmioon. Minä sorrun, mutta minulla on kyllin rohkeutta tunnustaakin, että sorrun.

— Ystäväni, te tulette terveeksi.

— Mitä se toimittaa puhua siitä? sanoi Andrei Jefimitsh kiihtyen. — Harvat ne ihmiset, jotka elämänsä lopulla eivät tuntisi sitä, mitä minä nyt tunnen. Kun teille sanotaan, että teillä on jokin munuaisvaiva tahi että te kärsitte sydämen väljenemisestä ja te rupeatte hakemaan parannusta siihen tautiin, tahi sanotaan, että olette mielenvikainen tai pahantekijä, lyhyesti — kun ihmiset yhtäkkiä kääntävät huomionsa teihin, niin tietäkää, että silloin olette joutunut lumottuun piiriin, josta teidän on mahdoton päästä pois. Rupeatte pyrkimään siitä ulos ja eksytte yhä pahemmin. Parasta on silloin antautua, sillä mitkään ihmisvoimat eivät voi teitä pelastaa. Niin minusta on näyttänyt.

Sillä välin oli yleisöä suuri joukko keräytynyt ristikkojen ääreen. Andrei Jefimitsh ei tahtonut häiritä postimestaria hänen toimessaan, vaan nousi ja sanoi hyvästit. Mihail Averjanitsh vaati vielä kerran häntä kunniasanallaan lupaamaan ja saattoi häntä ulko-ovelle asti.

Samana päivänä, ennen iltaa, ilmausi, aivan äkkiä Andrei Jefimitshin luo tohtori Hobotow, lyhyt turkki yllään, jalassa pitkävartiset saappaat, ja lausui semmoisella äänellä, ikäänkuin eilen iltapuolella ei olisi mitään tapahtunut:

— Minä tulin teidän tyköne, virkaveli, oikeastaan asialle. Tulin pyytämään, ettekö haluaisi tulla minun kerälläni lääkäri-neuvottelua pitämään?

Luullen, että Hobotow tahtoo huvittaa häntä kävelyllä tahi todenperästä antaa hänelle jotakin tointa, Andrei Jefimitsh pukeutui ja lähti hänen kanssaan ulos. Hän iloitsi voidessaan jollakin tavalla sovittaa eilisen äkkipikaisuutensa ja saattaa asian jälleen hyväksi ja kiitti sydämessään Hobotowia, joka ei edes hisahtanutkaan eilisestä metakasta, vaan nähtävästi sääli häntä. Moista hienotuntoisuutta ei olisi mitenkään odottanut sellaiselta raakalaiselta.

— Missä potilaanne on? kysyi Andrei Jefimitsh.

— Hän on sairaalassa. Minä jo aikaa sitten halusin näyttää hänet teille... Varsin intressantti tapaus.

Tultua sairaalan pihaan ja kierrettyä päärakennuksen ympäri kääntyivät he sivurakennukselle päin, jossa mielenvikaiset olivat. Ja koko ajan kulkivat he kumman ääneti. Heidän astuessaan sivurakennukseen Nikiitta tapansa mukaan hypähti ylös ja ojensi itsensä suoraksi.

— Täällä sattui eräälle verentungos keuhkoihin, sanoi Hobotow puoliääneen, astuessaan Andrei Jefimitshin kanssa sairaalan huoneeseen. — Odottakaa te täällä, minä tulen hetikohta. Käyn vaan hakemassa kuulotorven.

Ja hän lähti.

XVII.

Alkoi jo hämärtää. Ivan Dmitritsh makasi vuoteellaan, kasvot kätkeettynä tyynyyn; halvattu istui liikkumaton, itki hiljaa ja liikutti huuliaan. Paksu äijä ja entinen lajittelija makasivat. Hiljaisuus vallitsi.

Andrei Jefimitsh istui Ivan Dmitritshin vuoteella ja odotti. Mutta kun oli puoli tuntia kulunut, niin tuli Hobotowin sijasta huoneeseen Nikiitta, tuoden sylissään viitan, jonkun liinavaatteet ja tohvelit.

— Olkaa hyvä ja pukeutukaa näihin, herra tohtori, sanoi hän hiljaisella äänellä. — Täällä on vuoteenne, olkaa hyvä tulkaa tänne, lisäsi hän, osottaen tyhjää, nähtävästi äskettäin tuotua sänkyä. — Ei mitään, Jumala auttaa teitä, niin vielä paranette.

Andrei Jefimitsh käsitti kaikki. Sanaa virkkamatta siirtyi hän Nikiitan osottaman vuoteen luo ja istahti, nähtyään, että Nikiitta seisoj ja odotti; hän riisui itsensä alasti, ja häntä hävetti. Sitten puki hän sairaalan vaatteet päälleen; alushousut olivat lyhkäset, paita siihen sijaan pitkä, ja viitta haisi savustetulle kalalle.

— Jumala auttaa, niin vielä paranette, toisti uudelleen Nikiitta.

Hän kokosi syliinsä Andrei Jefimitshin vaatteet meni pois ja sulki oven jälkeensä.

“Sama se ... ajatteli Andrei Jefimitsh, häpeissään käärien viittaa ympärilleen ja tuntien, että hän uudessa puvussa on arestantin näköinen. — Sama se... Sama se, josko hännystakki, univormu tai tämä sairashuoneviitta”...

Entä kelloni, mihin se sai? Entä muistikirja, joka oli povitaskussa? Entä paperossit? Mihin Nikiitta vei vaateeni? Ei taida tarvita enää koko elämän iässä pukea päälleen housuja, liivejä, saappaita. Kaikki oli niin outoa ja käsittämätöntäkin alussa. Andrei Jefimitsh oli vieläkin vakuutettu siitä, että porvaritar Bjelovan talon ja sairaalan N:o 6:nnen välillä ei ole minkäänlaista eroa, että tässä maailmassa kaikki on vain joutavaa ja turhan turhaa, mutta yhtäkaikki hänen kätensä värisivät, jalat kylmenivät ja hänestä tuntui kauhealta ajatella, että kohta Ivan Dmitritsh nousee ylös ja näkee hänet viitta päällä. Hän nousi, asteli edestakasin ja istui uudelleen.

Hän istui puolisen tuntia, istui tunnin, ja hän oli jo ikäväkseen asti ollut täällä; saattoiko täällä tosiaankin tulla toimeen koko päivän, viikon, vieläpä vuosikausiakin niinkuin nuo ihmiset? Eipä muuta, hän istui, nousi kävelemään ja painautui taasen istualle; voihan mennä ikkunaan katsomaan ja taas astella nurkasta nurkkaan. Entä sitten? Niinkö täytyykin koko ajan istua kuin kuollut kanto, ja mietiskellä? Ei, se on tuskin mahdollista.

Andrei Jefimitsh kävi pitkälleen, mutta nousi hetikohta jälleen, pyyhkäsi hihallaan kylmän hien otsaltaan ja tunsu, että hänen kasvonsakin alkoivat haista savustetulle kalalle. Hän nousi taas kävelemään.

— Tämä on kaiketi väärinkäsitystä ... jupisi hän, levitellen epätietoisena käsiään. — Täytyy saada selkoa, tässä on väärinkäsitystä...

Samassa heräsi Ivan Dmitritsh. Hän asettui istualleen ja nojasi nyrkeillään poskiinsa. — Sylkäys. — Sitten silmähti hän veltoisti tohtoriin, mutta ensi hetkessä ei nähtävästi

käsittänyt mitään; mutta ennen pitkää hänen kasvonsa muuttuivat tuimiksi ja ivallisiksi.

— Haa, jopahan tekin jouduitte tänne, hyvä herra, virkkoi hän makuusta käheäksi käyneellä äänellä ja siristi toista silmäänsä. — Olen hyvin iloinen. Ennen imitte te ihmisten veren, nyt imetään teidän. Mainiota!

— Tämä on varmaan väärinkäsitystä ... sopersi Andrei Jefimitsh säikähtyen Ivan Dmitritshin sanoja; hän kohautti olkapäitään ja toisti: — varmaankin väärinkäsitystä?...

Ivan Dmitritsh sylkäsi toistamiseen ja kävi pitkälleen.

— Kirottua elämää! mutisi hän. — Mutta raskainta ja katkerinta kaikista on se, että tämä elämä ei lopu palkkiolla kaikista kärsimyksistä, ei jumalaksi tekemisellä kuten oopperassa, vaan kuolemalla, rengit tulevat, ottavat kuollutta käsistä ja jaloista ja kantavat kellarikerrokseen. Brrr! No, ei mitään... Tulevassa elämässä saamme sen sijaan osaltamme nauttia hyvää. Minä tulen toisesta maailmasta haamuna tänne ja pelottelen noita hylkyjä. Kyllä minä saatan heiltä pään harmaaseen.

Höpelö Mooses palasi retkeltään ja nähtyään tohtorin, hän ojensi kätensä.

— Anna yksi kopekka! pyysi hän.

XVIII.

Andrei Jefimitsh astui ikkunan ääreen ja katseli pellolle. Oli jo pimeä ja taivaan rannalle oikealla kohosi kylmänä, punertavana kuu. Vähän matkan päässä sairaalan laipioista, ei sataa syltä kauempana, oli korkea valkoinen kartano, jota ympäröi kivimuuri. Se oli vankila.

— Siinä se on todellisuus! ajatteli Andrei Jefimitsh, ja häntä rupesi pelottamaan.

Hänestä olivat hirvittäviä kuu, ja vankila, ja aidan naulat, ja etäinen tulenliekki sokuritehtaassa. Takana kuului huokaus. Andrei Jefimitsh käännähtihe katsomaan ja näki miehen, loistavat tähdet ja ritarimerkit rinnallaan, joka hymyili ja iski viekkaasti silmää. Sekin tuntui hirvittävältä.

Andrei Jefimitsh uskotteli itseään, että kuussa ja vankilassa ei ole mitään erinomaista, että ruumiillisesti terveetkin kantavat ritarimerkkejä ja että kaikki aikaa myöten mätäneä ja muuttuu tomuksi; mutta siitä huolimatta epätoivo yhtäkkiä valtasi hänen mielensä, hän tarttui molemmin käsin ikkunaristikoon ja ravisteli sitä kaikin voiminsa. Vahva ristikko ei antanut vähintäkään perään.

Sitten, ettei häntä niin kovin pelottaisi, meni hän Ivan Dmitritshin vuoteen luo ja istui.

— Mieleni lannistui, ystäväni, sopersi hän, väristen ja pyyhkien kylmää hikeä. — Mieleni lannistui.

— Koettaisitte nyt filosofeerata, sanoi Ivan Dmitritsh pilkallisesti!

— Oi Jumalani, oi Jumalani... Niin niin... Te lausuite jotenkin, että Venäjällä ei ole filosofiaa, vaan kaikki kuitenkin filosofeeraavat, yksin pahaiset piimäsuutkin. Mutta piimäsuiden filosofeeramisestahan ei ole kenellekään haittaa, sanoi Andrei Jefimitsh liikutuksen väräyttämällä äänellä ikäänkuin valmiina herahtamaan itkuun. — Miksi siis tuo ilkullinen nauru, hyvä ystäväni? Ja miksipä nämä pahaiset eivät filosofeeraisi, jos eivät tunne tyydytystä? Viisas, sivistynyt, ylpeä, vapaudenhaluinen mies, Jumalan kuva, pakotetaan menemään lääkäriksi likaiseen, onnettomaan, kurjaan kaupunkiin ja kaiken ikänsä käsittelemään kuppauslaseja, verimatoja, sinappilaastaria! Se on puoskaroimista, halpamaista, nurjaa! Oi, Jumalani!

— Te lörpöttelette tyhmyyksiä. Ellei lääkärintoimi miellytä teitä, niin menisittehän ministeriksi.

— Ei miksikään, ei miksikään. Heikkoja olemme kovin, ystäväiseni... Minä olin välinpitämätön, ajattelin rohkeasti ja järkevästi, mutta eipä tarvittu muuta, kuin että elämä nurjalla puolellaan kajosi minuun, niin jo lamautui mieleni... Heikkoja olemme, heikkoja ja viheliäisiä... Semmoinen olette tekin, ystävä hyvä. Olitte viisas, vapaasukuinen, innostuksenne hyvään imitte jo äidinmaidossa, mutta niinpian kun olitte astunut elämään, rupesitte kohta uupumaan ja sairastuite... Heikko, heikko olette!

Paitsi pelkoa ja häväistyksen tunnetta oli vielä joku kolmas vaiva, joka siitä asti kuin päivä rupesi iltaantumaan lakkaamatta kalvoi Andrei Jefimitshiä. Vihdoinkin tuli hän perille siitä, että se oli oluen jano ja tupakan tuska.

— Minä lähden ulos, ystäväni, virkkoi hän. — Sanon, että toisivat tänne tulta... Minä en voi näin, minun on mahdotonta...

Andrei Jefimitsh astui oven luo ja aukaisi sen, mutta samassa Nikiitta hyppäsi tilaltaan ja sulki häneltä tien.

— Mihinkäs te? Ei saa, ei saa! sanoi hän. — Menkää maata!

— Minä lähden vain hetkeksi käyskentelemään pihalle! virkkoi Andrei Jefimitsh hätääntyneenä.

— Ei saa, ei saa, se on kielletty. Itsehän tiedätte.

Nikiitta paiskasi oven kiinni ja nojasi hartioillaan sitä vastaan.

— Ketä se vahingoittaa jos minä täältä lähdenkin? sanoi Andrei Jefimitsh kohauttaen hartioitaan. — Minä en käsitä. Nikiitta, minun täytyy päästä ulos! sanoi hän ja hänen äänensä värähti. — Minun täytyy!

— Ette te saa rikkoo järjestystä, se ei ole hyvä! sanoi Nikiitta kärkevästi.

— Mitä pirua tämä on! huusi yhtäkkiä Ivan Dmitritsh ja kavahti ylös. — Mikä oikeus hänellä on estää ketään menemästä ulos? Kuinka he uskaltavat pitää meitä täällä? Laissa minun tietääkseni on selvään sanottu, ettei vapautta saa keltään riistää ilman oikeuden tuomiota! Tämä on väkivaltaa! Tämä on mielivaltaa!

— Mitäs muuta kuin mielivaltaa! sanoi Andrei Jefimitsh rohkaistuneena Ivan Dmitritshin huudosta. — Minulla on asiaa ja minun täytyy päästä ulos! Hänellä ei ole oikeutta estää! Lasketko vai etkö?

— Kuuletko, järjetön elukka? huusi Ivan Dmitritsh ja jyrisytti nyrkillään oveen. — Avaa heti, tahi lyön oven palasiksi! Nylkyri!

— Avaa! kiljui Andrei Jefimitsh, vavisten koko ruumiissaan. — Minä vaadin!

— Huuda vähemmin! vastasi oven takaa Nikiitta. — Huuda vähemmin!

— Käy ainakin kutsumassa Jevgenij Fedoritsh tänne! Sano että minä pyysin... Hetkeksi vain!

— Tulee hän huomenna kutsumattakin.

— Ei meitä milloinkaan lasketa täältä pois! jatkoi sillä välin Ivan Dmitritsh. — Tänne saavat luemme mädätä! Herra, hyvä Isä, eikö tulevassa elämässä todellakaan ole helvettiä ja nämäkö heittiöt jäisivät rangaistuksetta? Missä on oikeus? Avaa, roisto, minä tukehduin! huusi hän käheällä äänellä ja töykkäsi ovea. Minä muserran pääni! Murhaajat!

Nikiitta tempasi oven auki, survasi raa'asti, molemmilla käsillään ja polvellaan, Andrei Jefimitshiä ja iski täydellä hartian väellä häntä sitten nyrkillään kasvoihin. Andrei Jefimitshistä tuntui, kuin jos mahdoton suolainen laine olisi hulvahtanut hänen päänsä ylitse ja temmannut hänet mukaansa vuoteelta; ja suussa tuntui todellakin suolaiselta: kaiketi hampaista lähti veri. Ikäänkuin pelastuaksensa hän sitten hulmi käsillään ympärinsä ja tarttui jonkun vuoteeseen ja siinä hän vielä tunsu, että Nikiitta iski häntä kahdesti selkään.

Kovasti parahti Ivan Dmitritshkin. Kaiketi häntäkin lyötiin.

Sitten hiljeni kaikki. Vaisu kuunvalo paistoi ikkunaristikkojen läpi ja lattialle muodostui verkon tapainen varjo. Tuntui niin hirvittävältä. Andrei Jefimitsh makasi henkeään pidättäen; hän odotti kauhuissaan, että häntä vielä kerran lyötäisiin.

Oli kuin joku olisi iskenyt sirpin hänen ruumiiseensa ja muutaman kerran pyöräyttänyt sitä rinnassa ja sisälmyksissä. Tuskissaan puri hän tyynyä ja kiristi hampaitaan, ja yhtäkkiä välähti, kesken sekasortoa, hänen päähänsä hirvittävä, masentava ajatus, että aivan samallaista kipua ja tuskaa oli vuosikausia päivästä päivään täytynyt kärsiä näitten ihmisten, jotka kuutamon valossa nyt näyttivät mustilta varjoilta. Kuinka oli voinut tapahtua, ettei hän enempi kuin kahteenkymmeneen vuoteen tietänyt eikä tahtonut tietää tätä? Hänellä ei ollut käsitystä kivusta, hän oli sen mukaan siis syytön, mutta omatunto, yhtä ynseä ja karkea kuin Nikiittakin, huokui hyytävää kylmyyttään hänen olentoonsa kiireestä kantapäihin asti. Hän kavahti ylös, tahtoi huutaa voimainsa perään ja juosta kiiruimmiten tappaaksensa Nikiitan, sitten Hobotowin, tarkastajan sekä välskärin, sen jälkeen itsensä, mutta rinnasta ei lähtenyt ainoatakaan ääntä eivätkä jalat totelleet käskyä; läkähtymäisillään repäisi hän rinnoilta auki viitan ja paidan ja kaatui tunnotonna vuoteelleen.

XIX.

Aamusella toisena päivänä särki hänen päätänsä, korvissa humisi ja koko ruumis tuntui kipeälle. Häntä ei hävettänyt muistella eilistä heikkouttaan. Eilen hän oli pehmytluontoinen, pelkäsi kuunvaloakin, purki sydämellisesti tunteita ja ajatuksia, jommoisia ei ennen aavistanut itsellään olevankaan. Esimerkiksi mietteet filosofeeraavien piimäsuiden tyytymättömyydestä. Nyt hänestä siihen sijaan kaikki oli yhdentekevää.

Hän ei syönyt eikä juonut, makasi vain liikkumattomana ja ääneti.

“Minusta on kaikki yhdentekevää, ajatteli hän, kun hänelle tehtiin kysymyksiä. — Minä en vastaa... Minusta on yhdentekevää”.

Jälestä puolisen tuli Mihail Averjanitsh ja toi neljännesnaulan teetä ja Vaulan marmelaadia. Daria tuli samaten ja seisoj koko tunnin vuoteen vieressä, tylsän surun ilme kasvoilla. Tohtori Hobotow tuli niinikään. Hän toi pullon bromikaaliumia ja käski Nikiitan polttaa savua huoneessa.

Illemmalla Andrei Jefimitsh kuoli halvaukseen. Alussa pudistivat häntä vilunväristykset ja häntä oksetti; jotakin inhottavaa, joka muistutti mätänevästä hapankaalista ja pilaantuneista munista, tunki joka paikkaan ruumiiseen, yksin sormiinkin, kohosi vatsasta ylös päähän täyttäen silmät sekä korvat. Silmissä viherti. Andrei Jefimitsh käsitti, että hänen loppunsa oli tullut, ja muisti että Ivan Dmitritsh, Mihail Averjanitsh ja miljoonat muut uskovat kuolemattomuuteen. Mutta onkohan sitä? Kuolemattomuutta hän ei kuitenkaan halunnut, ja hän ajatteli sitä vain silmänräpäyksen. Parvi tavattoman kauniita ja viehättäviä antiloopeja, joista hän oli lukenut eilen, juoksi hänen sivuitsensa; senjälkeen eukko ojensi häntä kohden sisäänkirjoitettua kirjettä... Mihail Averjanitsh lausui jotakin. Sitten kaikki katosi ja Andrei Jefimitsh nukkui iäiseen uneen. Rengit tulivat, tarttuivat kiinni käsiin ja jalkoihin ja kantoivat hänen rukoushuoneeseen. Siellä makasi hän pöydällä avoimin silmin, ja kuu loi valoaan häneen. Aamulla tuli Sergei Sergeitsh, polvistui hurskaihin rukouksiin ristiinnaulitun kuvan edessä ja painoi kiinni entisen päämiehensä silmät.

Toisena päivänä Andrei Jefimitsh haudattiin. Hautajaisissa olivat vain Mihail Averjanitsh ja Daria.